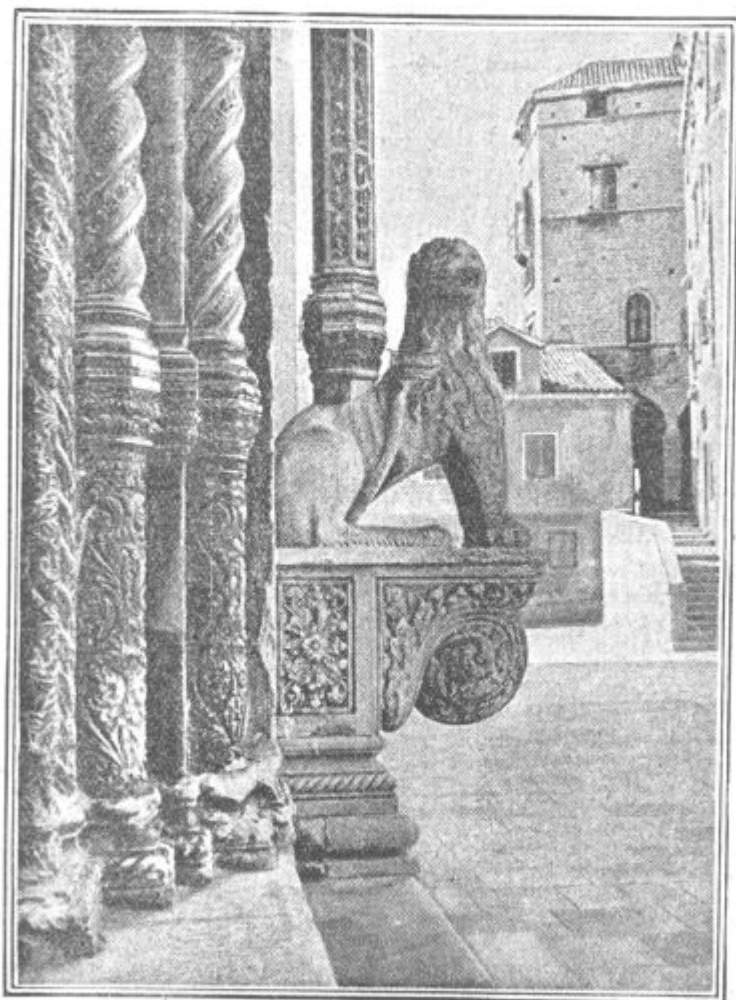

Poštalna plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE · IN · SVET ·

Šibenik, Portal Saborne cerkve.

Tedenska revija

Štev. 15.

Ljubljana, dne 13. aprila 1928.

Leto II.
Knjiga 3.

Robert Louis Stevenson

Vrata gospoda de Malétroita

Denis de Beaulieu še ni bil star 22 let in že se je smatral za odraslega moža in povrh še za dovršenega viteza. V tistih sirovih in bojovitih časih so dečki kmalu dozoreli.¹ In če je kdo doživel pravo bitko in še več malih napadov ali je častno premagal nasprotnika, sploh, če se je nekoliko spoznal v vojnih znanostih in je pravilno ocenjeval ljudi, mu lahko oprostimo malce bahiški nastop. Denis de Beaulieu je tedaj skrbno spravil svojega konja v hlev in je s spodobno premišljenostjo večerjal. Potem je krenil razigrane volje na prosto, da bi v večernem somraku opravil še neki obisk. To dejanje mladega človeka ni bilo kdo ve kako pametno. Bolje bi bilo, če bi bil ostal doma poleg zakurjene peči in bi se bil ob primerni uri mirno vlegel k počitku. V mestu se je namreč trlo vse polno mešanega angleškega in burgundskega vojaštva z različnimi poveljniki. Denis je sicer imel prepustnico, a bi mu presneto malo pomagala, če bi bil po naključju trčil s kakšnim srboritim vojnikom.

Bilo je v septembru leta 1429. Nenadoma je nastala huda zima. Viharni, žvižgajoči veter je bičal mesto s potoki dežja. Velo listje je besno plesalo po ulicah. Tu in tam se je že razsvetilo okno. V presledkih se je oglašalo rjovenje vojščakov, ki so posedali v krč-

mah pri vinu; zdaj je veter upihal njihove glasove, zdaj jih je nosil naprej. Na mah se je stemnilo. Angleška zastava, ki je plapolala na zvoniku, se je vedno razločevala sredi drvečih oblakov. Videla se je kot neznatna, lastavici podobna temna pika na svinčenem, divje pobesnelem nebu. Ponoči je postala burja še hujša: tulila je pod obokanimi vratni in šumela po vrhovih dreves v dolini ob mestnem vznožju.

Denis de Beaulieu je čvrsto korakal po ulicah in je kmalu potrkal na prijateljeva vrata. Trdno je bil namenjen ostati tam le malo časa in se zgodaj vrniti. Ali tu so ga tako presrečno sprejeli in se je bil tako težko ločil od raznih zapeljivih reči, da se je poslovil šele pozno po polnoči. Medtem je veter nekoliko odnehal. Noč je bila temna kakor grob. Nobena zvezdica, noben žarek mesečine ni mogel predreti oblačnih zastorov. Denis se je slabo spoznal v vijugastih ulicah Château Landona. Še podnevi je komaj našel pot, zdaj — v globoki temi — pa je bil popolnoma izgubil smer. Vedel je samo to, da mora vedno iti navkreber. Njegov prijatelj je namreč bival v predmestju, v spodnjem delu Château Landona, medtem ko je gostilna ležala visoko na griču tik zvonika. Denis je tedaj taval v klancu, ker sicer ne bi vedel kod ne kam, in se je venomer spotikal v temi. Zdaj pa zdaj mu je odleglo, če je le prišel na kak trg in je zagledal večji kos neba nad glavo. Na to pa je moral zopet z roko otipavati zidovje po temnih ulicah. Človeku, ki mora v neprodirno temo skoraj neznanega mesta, je vedno hudo in tesno pri srcu. Straši ga že molk, ki skriva kdo ve kakšna presenečenja. Naj se tavajoča roka dotakne mrzle okenske mreže in že ves zdrgeta, kakor da bi bil oplazil krastačo. Ob vsaki luknji sredi ulice izgubi človek pogum in v slednjem, malce temnejšem kotu že zasuti pretečo zasedo. In tam, kjer je ozačje svetlejšo, se hiše vidijo čudno neprijazne, kakor da bi hotele še same prikriti pravo pot. Denis pa je moral najti svojo gostilno na skrivaj, ne da bi ga bil kdo opazil. Kaj čudo, če bi utegnil mimo manjših neprilik zaiti tudi v pravo nevarnost! Stopal je tedaj jako previdno in hkrati pogumno,

¹ Še Louis VII. Francoski, udeleženec enajste križarske vojne (1147) se je ločil od princeze Eleonore, ki je imela obsežna zemljišča v jugozapadni Franciji: Poitou, Guyenne in Gascogne. V drugem zakonu se je poročila z anžuvinskim grofom Henrikom Plantagenetom (lat. ime rastline lakotnik, ki jo je imel v grbu). Le-ta je pozneje postal angleški kralj. Tako se je pričelo sovraštvo med Anglijo in Francijo zaradi omenjenih dežel, saj je bil znaten del Francije pod tujo oblastjo. S Filipom IV. Lepim so izumrli v Franciji Kapetinci in je zavladovala mlajša rodbina Valois. Zdaj so zahtevali Angleži celó francosko krono, ker je bil Edvard III. Angleški po materi vnuk Filipa IV. in je tedaj imel več dednih pravic. Pričela se je neskončna stoletna vojna (približno 1346—1432). Strašno je opustošila Francijo in je bila končana šele po ognjeni smrti mučeniške, a zmagovalne Jeanne d'Arc, ki je poglala Angleže iz dežele. Stoprav pol stoletja pozneje je rešil Louis XI. (francoski Ivan Grozni) domovino najnevarnejšega domačega sovražnika — burgundskega vojvode, ki je vladal tudi v bogati Nizozemski in je podpiral Angleže kot njihov najmočnejši zaveznik.

zadržujoč se na vsakem vogalu, da bi spoznal okolico.

Nekaj časa se je prerival skozi tako ozko sotesko, da se je lahko dotikal zidovja z obema rokama hkrati. Potem so hiše nenadoma izginile in cesta je zavila strmo navzdol. V tem pravcu nedvomno ne bi bil prišel do svoje gostilne, ali hotel je pogledati nekoliko naprej, nadejajoč se, da utegne biti zunaj bolj svetlo. Soteska ga je privedla na planoto, ki je bila obdana z močnim zidovjem in vežami. Odtod se je lahko videla skozi lino v gubi visokih utrdb temna in nejasna dolina, ki je ležala več sto čevljev nižje. Denis je pogledal navzdol in je lahko razločil nekoliko vihrajočih dreves in nekaj svetel trak ondi, kjer je morala padati reka čez jez. Nevhita se je polagoma plegla in nebo se je zjasnilo v toliko, da so se razločili obrisi temnejših oblakov in mrke sence gorā. Sicer se v tej nejasni svetlobi ni dalo dosti videti, vendar pa je razločil, da poslopje na levo ni bilo pohlevna meščanska hiša. Stene so venčali stolpiči in zobci. Sredi obsežne stavbe se je ponosno dvigala v nebo okrogla kupola kapele, ki je bila oprta na prožne gotske stebriče. Mogočen, s kipi okrašen obok je kazal vhod, vrh katerega sta štrlela na koncu žlebov dva zmaja. Skozi krasno izrezljana cerkvena okna je prihajala nejasna luč številnih voščenenih sveč, v kateri so se stebriči z grbasto streho in nebom v ozadiju videli še bolj črni. Nedvomno je tu bivala ugledna plemiška obitelj. Denis se je spomnil lastne rodbinske hiše v Bourgesu in se je za trenutek ustavil, da bi primerjal zmožnosti obeh stavitelev ter ugled svoje in te neznane rodbine.

Planota očitno ni imela nobenega dohoda, razen tistega, ki se ga je bil sam poslužil. Moral je torej nazaj, vendar je zdaj vsaj približno vedel, kje je in je upal, da bo že našel glavno ulico, nato pa tudi svojo gostilno. Pozabil pa je, da bi upošteval prešenečenja, s katerimi je morala biti tako bogata nočojšnja nepozabna, v njegovem življenju edinstvena noč. Vrnil se je k večjemu le še sto metrov nazaj, ko je bil ugledal, da mu prihaja naproti luč. Čul je hrupne glasove, ki so odmevali v ozki ulici. Tedaj je opazil vojake z baklami, ki so varovali ponoči mesto. Videti je bilo, da so dečki pridno pogledali v kozarce; najbrž se ne bi bili kdo ve kako brigali za prepustnice ali za vi-

teško uljudnost pri spopadu. Prav lahko pa bi ga bili tudi zaklali kakor psa in pustili ležati sredi ceste. Položaj je bil neroden in tudi nevaren. — Če bodo gledali svoje baklje, — je pomislil, — me ne bodo opazili; tudi ne bodo slišali mojih korakov, dokler odmeva med zidovjem njihovo pijano tuljenje. Če bom molče in urno zbežal naprej, jim menda le uidem.

Hotel se je tedaj umakniti, a se je bil spotaknil ob kamen. Ušel mu je glas in meč mu je zarožljaj po tlaku, ko se je moral nasloniti ob zid. Več glasov je takoj zaklicalo v francoskem in angleškem jeziku: »Kdo je?« Denis ni odgovoril, temveč se je zopet obrnil in je bežal na vso moč pod klanec. Ko je pridrvel do planote, se je ustavil in ozrl. Še vedno se je čulo kričanje in rožljanje orožja. Vojaki so se podvizali, da bi ga dohiteli in tavajoče baklje so kazale, da preiskujejo vse ovinke ozke uličice.

Denis se je pazno ozrl in je planil pod obok. Tam se je najlažje skril, a če bi se to ne bilo posrečilo, bi imel vsaj dobro kritje za pogajanja ali obrambo. Predočil si je vse to, hkrati pa je izdrl meč iz nožnic in se je uorl s hrbtom ob vrata. Na njegovo začudenje so se udala pritisku in — čenrav se je bil takoj obrnil — so se neslišno odpirala v dobro namazanih tečajih, dokler se ni prikazal temen vhod. Mož je malce premišljeval, kako in zakaj. Neposredna, zasebna korist odtehta pri človeku najbolj čudne redkosti in prevrate. Tudi Denis je vstopil brez pomislekov in je prislonil vrata, da ne bi izdal svojega zavetišča. Nikakor jih ni maral zakleniti, a iz neumljivega vzroka, menda zaradi delovanja kakšne vzmeti ali uteža so mu zdrknila težka hrastova vrata iz rok. Glasno so se zaloputnila in se je razločno čulo, kako se je ključavnica sama zaklenila.

Tisti hip je pridrvela na planoto straža in je zahtevala z glasnim preklinjanjem, da naj se ji uda. Čul je, kako so stikali po temnih kotih. Nekdo je z ročajem sulice udrihal zunaj na vratih za katerimi je stal Denis. Vendar so bili vojaki predohre volje, da bi se bili dolgo ustavili. Kmalu so odšli po vijugasti stezi, ki je naš vojščak naprej ni opazil, vzdolž ob mestnih utrdbah tako da jih je izenbil iz vida ali — boljše rečeno — iz sluha.

Denisu je odleglo. Trenutek je še počakal, ker se je bal nadaljnjih zapletlja-

Jev, nato pa je jel brskati v temi, da bi čimprej odprl vrata in smuknil na prosto. Toda vrata so bila na znotraj popolnoma gladka, brez vsakega ročaja, vdrtine ali najmanjšega oprimka. Potegnil je z nohti za rob, ali teža se ni premaknila. Pričel jih je tresti, a ostala so trdna kakor skala. Denis de Beaulieu se je namirnil in je neslišno zažvižgal. — Kaj je z vratmi? — je premišljeval. — Čemu so bila odprta? Zakaj so se za njim tako neslišno in prožno zaprla? Tukaj je utegnil biti po sredi kak neumljiv namen, ki nikakor ni bil mlademu gospodu všeč. Zdelo se mu je, da je zašel v past, toda kdo naj bi nastavljal pasti v tihji zakoniti ulici in v bogati, celo palači podobni hiši? Vsekakor je bil v zadregi, naj se zgodilo to slučajno ali ne. Za nič si ni vedel pomagati, četudi bi ga stalo življenje. Tema ga je jela moriti. Napel je ušesa: zunaj je bilo vse tiho, ali notri, tukaj, čisto blizu je začul potlačen vzdihljaj, slaboten, jokav odmev, nejasno, tiho potrkanje. Zdelo se mu je, da utegne biti v njegovi bližini veliko ljudi, ki jim je zabičano, naj molče kakor v grobu, in naj še ne dihaajo preglasno. Ta misel ga je vznemirila. Otepal se je v temi, kakor da bi mu šlo za življenje. Tedajci je prvič opazil, da prihaja iz notranjosti hiše in nekako v višini njegovih oči svetloba, en sam žarek, ki se je razširil navzdol, kakor da bi ga bil privrel skozi zastore, ki so zapirali vrata. Denis je bil neskončno vesel, da vsaj nekaj vidi. Tako bi se v močvirju potapljačiči se človek vzradostil pedi trdnih tal, ki mu ne uhaaja izpod nog. Njegove oči so obvisle na žarku in se je napeto trudil, da bi si sestavil bolj ali manj verjetno in logično sliko svoje okolice. Bržčas so vodile neke stopnice iz veže, kjer je taval, k onim-le višjim vratom. In res se mu je videlo, da razločuje drug, kakor šivanka tenak in kakor fosfor slaboten žarek: utegnil bi biti odsev poliranega lesenega držaja na stopnišču.

Ko je bil zaslutil, da ni na samem, mu je jelo srce tako divje utripati, da bi mu bilo kmalu zmanjkalo sape. Prešinila ga je nepremagljiva želja, da začne karkoli. Prepričan je bil, da je zašel v smrtno nevarnost. Kaj mu je preostajalo razen tega, da pohiti navzgor po stopnicah, odrine zastor in pogleda prežeči nevarnosti v oči? Potem bi vsaj videl, s kom ima opraviti in bi bil rešen te mučne temine. Iztegnil je roke in je polagoma taval naprej, dokler ni

njegova noga občutila prvo stopnico. Potem je planil naprej, obstal trenutek, napel ves svoj pogum in je odrinil preprogo ter stopil noter.

Prišel je v veliko dvorano. Imela je troje vrat, po ene z vsake strani, in vsa so bila zastrta s preprogami, le četrta stena je bila brez duri. Tu se je raztezalo izmed dveh oken zajetno ognjišče. Okrašeno je bilo z grbom gospodov Malétroit. Denis je brž spoznal grb in je bil vesel, da se nahaja pod streho toli ugledne rodbine. Dvorana je bila bleščeče razsvetljena, toda skoro prazna. Razen ogromne mize in stolov ni bilo videti nobenega pohištva. V peči ni gorelo in po kamenitih tleh je bilo nasuto malce že več dni starega ločja.

V visokem naslanjaču poleg peči je sedel star, droben gospod v plašču, obšitem s kozuhovino. S pozornim pogledom je ošinil Denisa, ko je stopil v sobo. Sedel je s prekrizanimi nogami in sklenjenimi rokami, zraven pa je stal na polici vrč kuhanega vina. Gospod je imel izrazito moški obraz. Ni kazal posebne duševnosti; človek bi dejal, da je imel nekaj bičjega, kozjega ali merjaščevega. Neiskrenost, prilizovalnost, skopuštvu, sirovost in pretnje si mu bral z obraza. Zgornja ustnica je bila na moč debela, kakor da bi bila zatekla od zobobola ali udarca. Njegov smehljaj, poševne obrvi in ozke, ostre oči so imele čuden, malo da ne smešen in hkrati hudoben izraz. Krasni sivi lasje so mu obdajali obraz kakor svetniška glorijska, skromno padajoč po kozuhovini okoli vratu. Brki in brada so bili višek spoštljive lepote. Starost ni mogla ničesar storiti njegovim rokam, tako skrbno so bile negovane. Rodbina Malétroit je sploh slovela zaradi lepih rok. Res bi se bilo težko dobilo kaj tako močnega in hkrati nežno oblikovanega. Nižje palca se je videla na stisnjeni roki jamica in dovršeno opiljeni nohti so bili čudovito, skoro mrtvaško beli. Vse skupaj je podesetorilo Denisovo grozo. Zakaj je človek, ki je imel take roke, pohlevno sklenil prste kakor deviška mučenica? Zakaj je sedel človek s tem pretečim, groznim obrazom toli pohlevno v naslanjaču? Zakaj je opazoval drugega, kakor bog ali malik, ne da bi trenil z očesom? Ta mir je skrival zasmeh in zasado. Ni bil v nobenem skladu s pogledom.

Bil je Alain, Sire de Malétroit.

On in Denis sta molče zrla drug drugega sekundo ali dve.

— Le noter, prosim, — je rekel Sire de Malétoit. — Čakal sem vas ves večer.

Ni sicer vstal, vendar pa se je nasmehnil in je lahko, a prijazno priki-mal. Smehljaj in tudi čudno, muzika-lično šepetanje se je zdelo Denisu do ostudnosti zoprno. Zavzet in prestrašen je moral napeti vse moči, da bi odgo-voril.

— Bojim se, — je povzel, — da se je zgodil dvojni nesporazum. Nisem ose-ba, za katero me imate. Kakor vidim, ste pričakovali obisk. Jaz nikakor ni-sem mislil priti semkaj; zgodilo se je v nasprotju z mojim namenom.

— Že prav, že prav, — je mirno od-govoril stari gospod. — Vsekakor ste zdaj tu, kar je poglavitno. Sedite, pri-jatelj, in bodite kakor doma. Saj bova prav hitro uredila najino malenkostno zadevico.

Denis je videl, da prihaja v vedno večjo zagato in je hotel vse podrobno pojasniti.

— Vaša vrata . . . — je pričel.

— Kaj pa neki moja vrata? — je vprašal gospodar in je dvignil košate obrvi. — Ali niso mojstrovina duhovitega mojstra? Sploh je to vrlo gostolju-ben izum. Po vaši lastni izjavi se niste želeli z menoj seznaniti. Vem, da nas starce pogosto tako sovražijo. Zadeva pa se tiče naše časti, zato moramo iskati pripomočkov, da se zavarujemo. Prišli ste nepovabljeni, toda — pri mo-ji veri — prišli ste prav.

— Še vedno se motite, Messire, — je odgovoril Denis. — Midva nisva mogla imeti kakršne si bodi sporne zadeve, saj sploh nisem doma v tej deželi. Moje ime je Denis, Damoiseau de Beaulieu. Če me zdaj vidite v svoji hiši, se je to zgodilo samo zbog . . .

— Mladi prijatelj, — mu je starj go-spod segel v besedo, — če mi dovolite, imam v tej zadevi posebne in osebne nazore. V tem trenutku so najbrž na-sprotni vašim, — je dodal zbadljivo, — vendar se bova nočasi že prepričala, ka-teri izmed naju ima prav.

Denis je bil preverjen, da ima opraviti z norcem. Skomignil je z rameni in se je spustil na stolec, da bi potrnel do konca. Nastal je molk, v teku katerega se je Denisu zdelo, da nekje za prepro-go, ki jo je videl pred seboj, mrmrajo naglo in nejasno neke molitve. Ču'o se mu je celo, da razločuje dva glasa. Nju-na gorečnost, ki sta ju občutila celo v šepetanju, je morala kazati naglico ali

neskončno grozo. Pomislil je, da bi utegnila preproga skrivati vhod v tisto kapelo, ki jo je bil že zunaj opazil.

Medtem je stari gospod natančno motril Denisu od nog do glave in je včasih lahko zažvižgal, kakor kak tič ali miš. Najbrž je to pri njem pomenilo po-sebno zadovoljstvo; Denisu je postajalo neznosno. Prekinil je molk z vljudno pripombo, da je nevihta ponehala. »Za-devo bo vendar treba končati,« si je mislil.

Stari gospod je bruhnil v neslišen smeh. Smejal se je tako dolgo in močno, da je postal ves rdeč. Denis je takoj skočil na noge in se je pogumno pokrtil.

— Messire, — je rekel, — če ste pri pameti, tedaj ste me nesramno razžalili. Če pa niste pri pameti, si lahko poiščem boljšo zabavo, kakor klepetanje s pri-smodo. Moja vest je čista. Imate me že od kraja za norca. Nič ne poslušate, kar sem vam bil hotel pojasniti. Živ krst me ne bo več prisilil, da bi ostal še dalje pod vašo streho. Če pa ne bom mogel od vas na spodoben način, prisegam, da bom s tem le mečem razklal vašo vra-ta v trske!

Sire de Malétoit je dvignil, desnico, izbrano iztegnil meziniec in prstanec ter je z roko pokimal Denisu.

— Dragi moj nečak, — je rekel, — se-dite!

— Nečak! — je odgovoril Denis. — vi ste nesramen lažnik! — Tlesknil je s palcem starca pred nosom.

— Sedi, lopov, — je nenadno zarjovel stari gospod hripavo kakor priklenjen pes.

— Nikar ne mislite, — je nadaljeval, — da mi je že pošlo strelivo! O, ne! Natanko sem premislil vso zasedo s te-mi vratmi. Če želite, vam dam brž tako zvezati roke in noge, da vas bodo bo-lele kosti. Potem lahko poizkusite vstati in oditi. Če pa hočete nadaljevati kot prost, mlad kozel prijeten razgovor s starim plemenitašem, potem se kar mir-no vsedite, kjer stojite, in naj se vas Bog usmili!

— To pomeni, da sem v ujetništvu? — je vprašal Denis.

— Ugotavljam samo dejansko stanje, — je dobil v odgovor, — zaključke pre-puščam vam.

Denis se je zopet vsedel in se skušal ohraniti mirno zunanost. V resnici na je bil ves besen od jeze in potrč od hudih slutni. Ni več mislil, da je zašel k nor-cu. Ali če je bil stari gospod pri pameti, kaj mu je za božjo voljo pripravljala? V

kakšno smešno ali nevarno pustofovsčino je bil zabredel? Kaj storiti?

Medtem ko je bil zatopljen v te mrke misli, se je dvignil zastor, ki je skrival vrata v kapelo. Vstopil je visok župnik v talarju. Ošinil je Denisa z dolgim in sovražno ostrim pogledom ter je zašepetal nekaj Sireu de Malétroitu na uho.

— Ali je postala že bolj razsodna? — ga je vprašal gospod.

— Zdaj je bolj udana usodi, Messire, — je odgovoril duhovnik.

— Nu, Bog naj ji pomaga, ker ji je tako težko ustreči! — se je zasmejal stari gospod, — saj ta zelenec ni tako slab, tudi ni tako napačen po pokolenju, in pred vsem si ga je bila sama izbrala. Menda bo zdaj babnici zadosti ustrezno?

— Vsekako je položaj izreden in tudi mučen za mlado gospodično iz ugledne rodbine.

— To bi si bila morala misliti prej nego je bila pričela komedijo. Jaz nisem nikogar izbiral, Bog mi je priča, da ne. Če pa je že sama pričela skrbeti za to, potem naj se zadeva izpelje do konca, tako prisegam pri Materi božji. — Ozrl se je proti Denisu in ga je vprašal: — Monsieur de Beaulieu, ali vas smem spremiti k moji nečakinji? Čakala vas je še bolj nestrpno — po pravici povedano — kakor jaz.

Denis se je moral udati v usodo. Želel si je samo, da bi bil čim prej prestal tudi najhujše, zato se je takoj dvignil in se molče priklonil. Sire de Malétroit je storil takisto in je odšel s duhovnikovo pomočjo proti kapeli. Duhovnik je še bolj razgrnil zastor in vsi trije so vstopili. Cerkev je bila delo arhitekta-umetnika. Šestero močnih stebrov je podpiralo nežne oboke, ki so se zbrali okoli dveh blesteče izklesanih rozet sredi kupole. Napol okrogel prostor onstran oltarja je bil okrašen z nebrojnimi rezbarijami in pregrajen s kiparsko okrašenimi predeli: v zidovju je bilo veliko okenc v obliki zvezd, koles in triperesnih detelji. Ta okenca so bila samo delno zasteklena, tako da je imela ponočna sapa prosto pot v kapelo. Zbog tega je tako plapolalo kakih petdeset ali več sveč, ki so gorele na oltarju in luč je zdaj zažarela na vso moč, zdaj pa se zopet potuhnila do skoro popolne teme. Na stopnicah pred oltarjem je klečalo mlado dekle v bogati poročni obleki. Denisa je spreletel mraz, ki je ugledal njeno nošo. Obupno je kljuboval skleneni, ki se je takoj rodil v njegovih možga-

nih. Saj to ni mogoče, to vendar ne sme biti. Bal pa se je vendarle.

— Blanche, — je rekel Sire z najslajšim glasom, — dekletce moje, pripeljal sem ti prijatelja, ki bi te rád pozdravil. Obrni se in mu daj svojo lepo ročico. Saj je prav, da je človek pobožen, ali — draga nečakinja — moramo biti povrh še vljudni.

Devojka se je vzravnila in je odšla tujcu naproti. Dvignila se je skoro brez zavesti. Sramota in izčrpnost sta se čitali v vsaki potezi njene deviško nežne postave. Približevala se je s povešeno glavo in je medlo upirala oči v kamenita tla. Medtem, ko se je počasi bližala, je obtičal njen pogled pri Denisovih nogah. Povedati moramo, da je bil mladi gospod Beaulieu posebno ponosen na svoje noge in se je vedno obuval gizdalinski, da, celo na potovanju. Gospodična se je ustavila, planila, korak nazaj, kakor da bi ti rumeni škornji pomenili za njo nevarno, strašno grožnjo. Tedajci je dvignila oči proti obrazu onega, ki je nosil to obuvalo. Pogleda sta se srečala. Namesto sramote je njen obraz nenadoma izrazil njen smrtni obup: ustnice so ji na man obidele. Glasno je zaihtela, si zastria obraz z rokami in se je spet zgrudila na kolena.

— Saj to ni on — je vzkliknila, — Stric, stric, to je drug gospod!

(Konec prihodnjic)

POVSOD PRIČUJOČ IN NEVIDEN...

Neki nemški dnevnik je nedavno zabeležil to-le prigodo:

Pred kratkim je nizozemska kraljica obiskala neko ljudsko kuhinjo v Amsterdamu. Ob tej priliki so ji pokazali tudi kuhinjske prostore, kjer je poizkusila jedi in jih pohvalila. «Kje pa imate shranjene svoje zaloge?» je vprašala vladarica. «Tukaj-le, Veličanstvo,» je odvrnila predsednica ljudske kuhinje in je odprla veliko kuhinjsko omaro. Tedaj pa — o groza! — opazijo v omari skritega moškega. Seveda so takoj obdolžili kuharico, da ima kljub svojim ne več cvetočim letom ljubimca, ali le-ta je prisegla pri vseh svetnikih, da moža ne pozna. Medtem je stopil neznanec iz omare in zadeva se je brž pojasnila: bil je poročevalec nekega lista, ki se je skril v omaro, da bi bil svojemu listu navtančneje sporočil o kraljičinem obisku v ljudski kuhinji...

V. Solovjev

Aprilski lov v tajgi

Tunguz Ujulgu je bil pripravljen na pot. Oblečen od glave do pet v belo lovsko obleko iz kože severnega jelena, s staro kresilno puško na hrbtu in z nožem za pasom, se je videl kakor vojščak. Bilo je spomladi v času, ko se začenja lov na divje severne jelene. Ujulgu se je bil pravkar namenil v tajgo. Moral je najprej pregledati pasti, ki jih je bil pozimi nastavil za drobnejše živali. Zato je bil oblečen v belo in ne sivo; bela obleka se na snežni planoti ne opazi zlahka, pa se tako lažje priplazi k pastem.

Ujulgu je stresel pepel iz pipe, nato pa jo je obesil za pas in je dal še poslednja navodila ženi, mladi Tunguzinji s črnimi očmi in lepimi lici.

»Pojdite po isti poti kakor lani« — je naročil Ujulgu. — »Prvo noč se utaborite tam, kjer smo v jeseni ujeli dva jelena. Ali se spominjaš?«

Tunguzinja je pritrdjevalno pokimala.

»Potem zavijte čez reko in vstopite na hrib, odtam pa v dolino na desno. Onda je izvor rečice Čopko. Krenite vdolž ob nji in pridete k njenemu desnemu rokavu. Zdaj zavijte proti toku in bredite na drugo obalo k Starčevi reki. Onda me počakajte... Ali boš našla?«

»Seveda bom našla, zakaj pa ne?« — je rekla žena malce užaljeno. Bila bi slaba Tunguzinja, če se ne bi bila spoznala na tako preprosti poti!

Lovec je mislil, da je izpolnil vse dolžnosti in da lahko odide. Ročno je odprl duri in je stopil na dvorišče.

V lica mu je puhnil mrzel jutranji zrak. Vdihaval ga je s polnimi prsi. Previdno si pripevši smučke je vzel v roko dolgo palico, vrgel na hrbet čulo s čajem, kuhalnikom in zalogo suhega mesa, pa se je bodro dal na pomladni lov.

Ni se mu nič preveč mudilo; samo zdaj pa zdaj se je bil malce sklonil na to ali ono stran, da so smučke hitreje drsale. Debela plast snega je voljno držala. Bilo je v aprilu. Po zimi tako trdi sneg se je nekoliko omehčal, vendar pa je še dobro nosil smučiči. Sicer ni šlo brez vsakršnih ovir, ali kateri Tunguz se ne bi veselil časa, ko se začenja zemlja prebujati? Človek si že kako pomore, ali prezanjana žival skače z velikimi skoki in se udara globoko v

sneg; včasih zagazi do hrbta. Tu jo lovec brez truda ubije.

Gre Ujulgu po veliki ravnici. Davno mu je že izginilo izpred oči njegovo bivališče; bolj in bolj se mu odmika. Ujulgu je srečen. Ni mu treba živeti v pomanjkanju; res pa je, da bodo doma kmalu snedli poslednje zaloge jelenovega mesa in da se njegovi že dolgo niso do sitega najedli. Vendar je letos še daleč do lakote. Pred nekaj leti je njegova rodbina hudo stradala, čeprav ne tako, da bi bila morala jesti jermene, kakor nekateri njegovi sosedje. Ali trda je predla tudi njim. Letos ni teh skrbi. In sploh — če bi tudi bile, kdo bi si jih preveč jemal k srcu? Ako bi mu pričele prihajati, bi jih bil z znano tunguško lahkomišelnostjo z lahkoto pregnal.

Že je Ujulgu v tajgi, v njenem prozornem kraljestvu. Stara rodica še leži pod zimsko odejo, leži, vendar pa že diha pod snežnimi pernicami. Povsod na okoli — na zajetnih vejah mecesnov, na zelenih iglicah jelk, na tenkih severnih brezah, na vsakem pritlikavem grmičku se je primrznil sneg in je dobil raznovrstne, tu in tam kaj čudne oblike. Zdi se ti, da si v pravljici. Tiho je v gozdu. Molči tajga, kakor da bi bila začarana ali zatopljena v tiho premišljevanje. Toda njen sen je čujoč; vsak zvok sliši, vsak šum, ki preseka mrtvo tišino. Odtrga se veja suhega drevesa in pade na tla, premakne se pod težo snega kamen in se skotali po gozdu, zalaja v globini gozda polarna lisica — na vse odgovarja iz sna prebujena tajga. Odmev se razlega po vsem gozdu in leti, neutegoma leti, dokler nekje daleč ne umolkne. In tedaj tajga znova zaspi.

Prijetno je Ujulgu v domačem kraju. Nemara je sto kilometrov na okoli sam s svojo rodbino, edini gospodar tega strogo molččega gozda. In ne vidi se mu krivo; nič ga ni strah. V tem tajginem morju je kakor doma. Pozna ga do poslednjega kotička in grmička. Vešče se drsa med mecesni, dobro se izogiblje jezer in rečnih korit; zdaj zaide na široko jaso in zdaj se spusti v gozd. V glavi mu roje razne misli. Spominja se prejšnjih lovov in raznih prigod. Vidi pred seboj ruske trgovce, ki prihajajo kupčevat. Spominja se, da je bil majhen deček, ko je bil že osirotel. Tuji ljudje so ga sprejeli k sebi in ga vzgajali kot

svojega. Zrasel je iz njega čil fant; pogumno se je lotil orožja in se uril v lovu. Sedaj ima lastno gospodarstvo, ženo in dvoje otrok.

Vse to vidi kakor živo pred seboj. Ujulgova glava dela prav tako naglo kot noge. V glavi se mu podi misel za mislijo, vzlic temu ga premišljevanje ne oddalji niti za minuto od bele snežne ravni. Oči bistro iščejo sledov severnega jelena. Razločuje mnogo drugih sledov živalskih prebivalcev tajginega kraljestva. V tej pestri zmesi ne prezre niti enega znaka. Snežna ravan je Ujulgova knjiga, ki v nji pozna vsako črko, vsako besedo. Iz nje izve, kaj se dogaja v tajgi, prepozna vsako žival, čita o njenih navadah. Občutljivi sluh razloči vsak najmanjši šum sredi grobnega molka gozdne tišine.

Tak teče Ujulgu. Nima več daleč na lovišče. In misli se nehote osredotočijo okoli tridesetih pasti. Kaj neki mu je pripravila tajga pod pastmi. Ali mu bo »gospodar« lesa poslal dve sivi lisici kakor lansko leto, ali nemara modrega lisjaka kakor predlani? Ujulgu se dobro spominja, da so mu ruski trgovci dali zanje dobršno mero čaja in sladkorja ter več funtov tobaka.

Še deset kilometrov po reki, potlej zopet v gozd in še dva ali tri kilometre na veliko ledino. Tam stoji po vrsti njegove pasti... Glej, že je v gozdu, že je pred njim dolga ledina...

»Ko me le ne bi nihče srečal!« premišljuje Ujulgu strahoma. Šega velevala, da je treba dati človeku, ki ga lovec prvega sreča, prvi lovski plen. Pred tremi leti — tega ne bo nikdar pozabil — je zalotil pri pasteh nekega lovca... Kaj je hotel storiti?... Moral mu je dati celó sivo lisico, naj mu je bilo sicer še tako žal, ah, kako žal...

V daljavi, na obzorju širokega prostora ob gozdu se riše temen predmet. To je prva past. Ujulgu jasno vidi dve tenki steni, zloženi iz drobnih šib in med njimi dvoje brun. rahlo podprtih ob strani. Živo utriplje lovčeve srce. Pohiti in že vidi, da je past prazna; bruna stoji tako, kakor jih je bil postavil. Togotno se podviza k drugi pasti. Glej, tudi ta je prazna, ali tam v daljavi je tretja, še in še dalje — o, saj je veliko pasti! V eni je vendar nekaj. Bruno je padlo. »Gospodar« gozda se torej ne jezi nanj! Ko bi bila vsaj navadna lisica! In če je srebrna ali črna? Opazno dvigne in razočaran pljune. Pod njim

leži sova, ki jo je težka klada do dobra zmečkala. Oči so ji izbuljene.

»Tej nesnagi ni bilo treba zlesti semkaj!« — dé togotno in zaluči poginulega ptiča daleč proč.

Zdaj krene k nadaljnim pastem. Smučke drsajo hitreje, zakaj Ujulgu je malce razburjen. Glej, tam-le je nekaj, brž dvigne bruno in najde belo lisico.

Tako teka od pasti do pasti. Sreča ga omami, in ko je spet cela vrsta praznih, postane togoten. Našel je zopet nepovabljenega gosta — sovo. Fej! — pljune lovec nejevoljno. Na hrbtu ima že dve beli lisici in eno navadno. Še tri pasti mu ostanejo. Dve sta prazni. Kaj neki je v tretji, poslednji? »Sigurno bo prazna!« mu kluva misel v glavi. »Nu, pa bodi: dve beli in ena navadna lisica, to ni kar si bodi! Ni slab plen!« misli Ujulgu in stopi k poslednji pasti. Bruno je padlo. Nekaj je v njem. Sova — misli Ujulgu — sigurno bo ta nesnaga! Vzlic temu dvigne bruno z nadejo. Oh, modra lisica, to pa že nekaj pomeni! Drago bodo kupci plačali redko kožuho vino.

Razveselil se je Ujulgu in se radostno smuka s težkim bremenom po večerni tajgi. Gre in se bistro ogleduje okoli sebe, ali ni kje v bližini kakšno večje drevo, na katerem bi bil shranil svoj plen. Ovir ga pri hoji, a lovcu se mudi! Ko se mu ne bi bilo mudilo, bi bil ogulil živalim kožo in jo vzel s seboj, ostalo pa bi ostavil na mestu. Nu, zdaj ni časa za to, pa bo pustil plen na lovišču dokler se ne bo zopet vrnil. Naposled najde zaželeno drevo. Vzame motvoz, spleza na visok mecesen in priveže na veje dragoceni plen. Sicer bi ga drug lovec opazil že iz daljave, ali to ga ni malo ne vznemirja. Četudi bi kdo zablodil v ta kraj, se ne bi bil dotaknil tujega imetja; ni tatov med Tunguzi! Plen je treba zavarovati samo pred zverinami, ki bi jih utegnili zamikati vonj in bi prišle na gostijo.

Zdaj se je Ujulgu odkrižal bremena, pa lahko prosto zasleduje divje jelene. Do noči mora prevaliti še nekaj deset kilometrov. Morda sledi zverine? Teče Ujulgu eno uro, dve. Že ugaša dan in za jelenj ni niti stare sledi. Solnce se niža k zatonu. Nočne sence vise v gozdu. V njegovih globini je še boli temno in očarljivo. Napočil je čas počitka: utrujen je in lačen. Ves dan — od zgodnjega jutra — ni imel niti trohice v ustih.

Ujulg se ustavi pri velikih mecesnih, sname puško in jo obesi na drevo. Nato si nabere suhljad, nareže nekaj suhega lesa in si zakuri. Ogenj veselo vzplapola. Lovec nabere v posodo sneg in jo obesi nad ogenj. Nato jame lomiti jelovo šibje. Ko je voda zavrela, nasiplje vanjo peščico čaja. Glej, večerja je pripravljena. Ujulg s slastjo pije čaj in prigrizuje suho meso. Zažge si pipo in je prav srečen, da se je dan končal tako srečno.

Ko je izpraznil posodo do dna, se je lahko vlekel k počitku. Ujulg naloži na ogenj nekaj šibja, nastelje po snegu jelovo vejevje in se pokojno vleče, obrnivši hrbet k ognju. Ni bilo treba dolgo čakati, da je zaspal. Temna tajga bedi nad njim — vsa molčeča in čuječa. Dvakrat se je bil vzdramil in vzdrgetal od mraza. Naložil je na ogenj in je znova zaspal.

Drugega dne je bil Ujulg že na vse zgodaj pokonci. Nočne sence so komaj zapuščale gozd in zarja je mlačno svitala skozi vejevje, ko si je kupal čaj. Tudi zdaj je bilo treba pohiteti. Aprilsko solnce ne čaka; že je bilo vzšlo nad tajgo. Ujulg je na poti. Zopet hiti s svojimi smučmi, vendar to pot ne tako naglo kot snoči. Zalezuje severnega jelena. Zdaj gre na desno vzdolž ob reki, potem obrne navzgor, napravi ovinek v gozd in se zopet naglo spušta k reki. Pozorno gleda v daljavo, natanko preleti s pogledi gozd in obsežno zasneženo polje; zopet beži dalje.

Na desnici se dviga osamela visoka gora. Kakor da bi bila zrasla iz jezera, moli visoko v nebo. Njen vrh je raven kakor stol in se vidi, ko da bi ga bil kdo izdelal po določenih pravilih. Strme stene so na podnožju zrasle v skromen gozdič, dočim se zgoraj grmadijo zajetne skale. Strašen kraj! Ni ga Tunguza, ki bi se bil drznil na vrh Bojalde. O njem gre glas, da so nekoč jelenovi sledovi zapeljali dva Tunguza; šla sta na vrh in našla ondudaj nage ljudi. Eden izmed njih je pri tej priči umrl od strahu, drugi je na pol mrtev pobegnil z gore in je prišedši domov pripovedoval reči, ki so se od njih ljudem ježili lasje. Posihmal si ni nihče več drznil na ta vrh. Tudi Ujulg je na poti čez jezero pohitel, hoteč čim prej ostaviti nesrečni kraj.

A glej — tudi zdaj ni nikjer jelenjih sledov. Samo sledovi lisice se poznajo, pa še ti so stari. Na nekaterih mestih

so zemljo poteptali zajci. Med grmičevjem se vidijo sleuovi jerebci. Tu in tam se poznajo kakor srebrna nit drobni miši sleuovi. Le jelenj ni nikjer. Ujulg se je vznemiril.

»Siabo je«, je rekel samemu sebi, »treba bo stradati«. Če ne ulovi kake večje živali, bodo doma umirali od gladi. Njemu je treba precejšnjega plena, saj ž njim kot z dobrim lovcem vsako pomlad tabori več rodbin. Tudi zdaj gredo tri rodbine: krivonoga starka Mangoj z otroci, starec Badžangoj z vnukom in hčerko in dve starki vdovi. In Ujulg mora vsem preskrbeti hrano, zakaj stari običaj velevala, da močan, zdrav mož ne sme napoditi šibkih in bolnih revežev. Zato pa je treba obilnega plena. A tukaj se zaman ozira po srečnih sledovih. Se nikdar se ni vrnil prazen z lova. Glej, tam-le je volčji sled. A, zato tedaj ni nikjer drugih živali; vse je volk pregнал!

Solnce je že zdavnaj pokazalo poldan Ujulg gre brez nehanja dalje in še ni nikjer sledov. Že čuti lahko utrujenost od jalovega tavanja po tajgi. Naposled se je znočilo in Ujulg se znova spravi počivati. Ves dan niti sledu! Kam so izginile živali? Gorje mu, četudi jutri ne bo boljše. To bodo stradali!

Naslednjega dne je Ujulg zopet na poti. Teka po gozdovih, ravninah, zamrznjenih rekah. Vse naokrog je belo, pusto in tiho. Po bregovih rek se dvigajo rdečkaste, skalnate gore, porasle tu z gozdovi, tam pa prazne in gole. Na plani ga zasleplja sneg, le v gozdu je lepo, zakaj krošnje mecesnov prijetno lomijo svetlobo. Dolgo traja to beganje za ljubo hrano; tudi danes je »gospodar« gozdov krut nasproti njemu. Že se niža solnce k zatonu, večer prihaja in še ni sledu. Ujulg se izmika poslednja nadeja, ko se mu nenadoma zavrti pred očmi: glej, glej, to pa je sled v snegu! Dobro jo razločuje in takoj ugane, da je sveža. Vodi v gozd. Brž za njo. Tedajci opazi, da sta bila dva jelena. Dolgo se naš lovec poganja po goščavi, naposled pa res opazi na robu dva severna jelena iz snega molita samo hrbta.

Zdaj se Ujulg previdno splazi na primerno mesto. Mora se postaviti nasproti vetru, ker bi ga bila sicer jelena zavohala. Že je v bližini kakšnih petnajst korakov. Sname puško, jo postavi na kopito, ročno nasiplje smodnik in nameri. Glej, udaril je petelin, kremen se je zaskril, smodnik se je vnel in strel je zagrmel, skalil gozdni mir in odme-

val daleč v tajgo. Na snegu je obležal jelen ves v krvi. Drugi jelen je za hip obstal in dvignil glavo, kakor da ne bi mogel verjeti, nato pa je z velikimi skoki pobegnil v gozd. Ne bodi len, je lovec urno pripravil puško in ustrelil; padel je še drugi jelen. Ujulgju je brž stopil k njemu in je še ujel poslednji pogled jasnih, dobrih oči. Pustil je plen na licu mesta in je vzradoščen pohitel naprej, da bi do noči prišel še dalje.

Jutri mora naprej. Dva jelena sta premalo za štiri rodbine. Sojnce tone. Zopet noč v snegu. In zjutraj ob prvem svitu je že pokonci. Tako se je bil nameril na vrh hriba, čigar visoke skale zaznamujejo korito dokaj široke reke.

Kmalu je prišel na stare sledove cele črede jelenov in še trenutek potem na docela sveže; videlo se je, da hodijo česče tod. Sled je vodila na vrh hriba, zavijala pod drevjem in se pomikala tik ob prepadu.

Odtod je videl lovec celo planjavo kakor na dlani. Ujulgju je šel počasneje in previdno, da ne bi vzbudil pozornosti, pri tem pa je skrbno opazoval svet okoli sebe. Dokaj dolgo je hodil in ni ničesar videl. Nagloma pa se je bil obrnil v goščavo in se je skril za negosti grm. Malo dalje se je komaj vidno pomikala čreda desetih jelenov. Stopali so počasi in previdno, kakor da bi se česa bali. Spredaj je korakal tolst, siv jelen, vodja črede in je visoko dvigal krasno glavo z obilnim rogovjem. Poznalo se mu je, kako previdno zre in voha naokrog. Zdaj pa zdaj se je za hip ustavil in je obračal glavo, zroč prav tja, kjer je čepel Ujulgju. Za njim so oprezno stopali ostali jeleni, ne sluteč, da gredo smrti naproti.

Ujulgju je bilo dobro skrit. Postavil je puško na koleno in jo je nameril v pravo smer, čakaje, da se jeleni približajo. Več ko na 10—15 korakov ne sme lovec streljati iz puške s kresilom, zakaj tak strel bi bil preveč negotov.

Jeleni so prihajali bliže in bliže. Vodja je čedalje pogostejše postajal, kakor da bi slutil kaj slabega. Glej, že se je čreda približala na streljaj. Pok, — strel je zagrmel in hrupno odmeval po dolini. Ujulgju je strelovito naglo znova nasipal smodnik in zopet meril. Med tem se je dim razblinil in je videl, da vodja črede leži na tleh. Čreda se je za hip ustavila kakor da bi jo bil kdo zabil v zemljo. Trenutek nato se je prestrašena tesno strnila v krdelo in je udarila v beg. Tedači je znava počilo. Še en jelen se

je bil prekobalil na tla. Zdaj se je čreda na mali razpršila in vsak je bežal, kamor ga je podil slepi strah. Toda mehak sneg je jelene oviral pri begu in so padali, s težavo izmotavali noge in se zopet pogrezali globlje; vse to jih je do nemoči utrjalo. Boj je postajal od trenutka do trenutka obupnejši. Nekateri so vendar dospeli do gozda in so izginili v goščavi, trije pa so se venomer borili s snegom.

Zdaj lovcu ni bilo treba več puške. Naslonil jo je na grm in se po bliskovo vrgel v sneg. V roki se mu je zabliščal nož in ročno se je zakadil v nemočno žival. Ujulgov obraz je ves zardel, nos se mu je napel in bliskajoče so oči so se ubadale v plen. Urno je zaklal prvega in drugega jelena. Tretji pa je bil močan in se je z vsem naporom izkopal iz snega, hoteč uteči. Ujulgju se je brž spustil za njim, ali jelen je našel tršo pot in je tekel hitreje. Ko je Ujulgju spoznal, da ga ne bi bil dohitel, ga je pustil.

Tako se je lahko lovec ustavil, si oddahnil in utrl pot s čela. Na rdečem obrazu mu je zasijalo zadovoljstvo in veselje. Redek plen! V nekaj minutah je bil ubil štiri jelene. Zdaj se že lahko vrne domov, ker ne bo prišel praznorok. Zažgal si je pipo, vrgel puško na hrbet in je odhitel tja, kjer ga je imela čakati rodbina.

Ni bil več v skrbih za dom in hrano. Na obrazu, ki je bil vever kakor jasno nebo, ni bilo ne oblačka. Ujulgju se na moč veseli in se mu vidi, da je vse okoli njega veselo.

Beži Ujulgju. Svet se večeri, mračne sence se plazijo iz gozdov in dolin. Tajga postaja čedalje temnejša, čeprav je noč svetla — lepa aprilski noč.

Pozno zvečer je bilo, ko je došel v šotorišče. Njegovi so se že pripravljali k spanju, takisto ostale rodbine v drugih šotorih. Ko pa so začuli njegove stoninje, so vsi prihiteli v Ujulgov šotor, vprašujoč kako je lov uspel.

Lovčev obraz je očitoval žalost.

Kaj se je zgodilo?

Nikdar se mu ni pripetilo kaj takega. Ničesar ni nalovil. Ne ene živali ni srečal. Še sledov ni bilo in pasti so bile prazne. »Gospodar« mu ni podelil svoje milosti.

Tako odgovarja Ujulgju na vsa vprašanja. Ne sme lovec takoj razodeti resnice o lovu, zakaj »gospodar« je strož in bi lahko videl v tem bahaštvo, pa bi bil plen izročil hudobnim duhovom. Ujulgju se tedaj nič ne hvali; vso hvalo daje

»gospodarju«, ki mu je poslal šest jelenov in štiri lisice.

In vsi se delajo žalostne, čeprav ne verujejo. Trdno so preverjeni, da je v tajgi vendarle kakšen Ujulgov plen. —

vsaj en jelen. Prenehajo govoriti in se brž razidejo.

Na vse zgodaj pa so vsi pobrali šotore in so šli taborit tja, kjer je bil Ujulgov ostavil lovski plen.

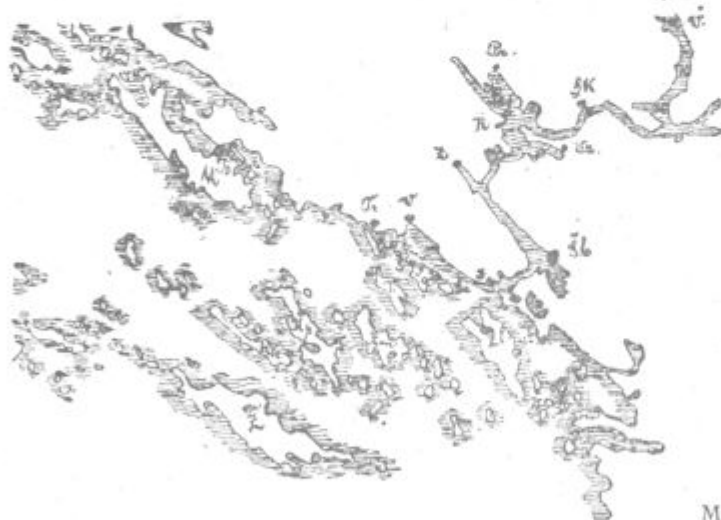
IZ MALO ZNANE DALMACIJE

J. G.

Šibenik in okolica

V času, ko leto za letom stalno raste obisk naše jugoslovenske rivijere — in to je vsa jadranska obala od Sušaka do Ulčinja — utegnejo občinstvo zanimati kraji, ki so pri nas bolj ali manj neznani. Vsak, kdor je kedaj obiskal Jadran, pozna vsaj za silo kvarnerska kopališča, pa Split, Dubrovnik in mor-

močnega vtiska. Oko, ki se naveliča in izmuči, opazujoč tiste skoro gole »kršne kraje«, ki se raztezajo vse od Drniša v bližino Šibenika, ugleda, to mesto dokaj ravnodušno; nič ga prvi hip ne zadivi. Tudi prvi pogled na morje te ne presune tako mogočno, kakor če se voziš proti Splitu ali Dubrovni-

Merilo 1:333.000.

Razlaga: V = Visovac, R = Razlin, P = Prvič, Lo = Laskovan, K = Krka, Z = Zaton, S = Šepurine, Zm = Zmajan, SK = Skradin, Šb = Šibenik, L = Luka, Kp = Kaprije, Vr = Vrulje, J = Jadrija, V = Vodice, Kn = Kakan, Pr = Prukljan, Zl = Zlarin, T = Tijat, Z = Žirje, Prj = Pr. jez., — Le = Lupac, Tr = Tribunj, Ts = Tijesno.

la Kotorski zaliv, dočim je n. pr. Šibenik s svojo okolico na kopnem in na plitvini otokih vzdolž svojim romantičnim prirodnim lepotam, kaj malo znan in upoštevan.

Na potnika, ki dopotuje po železnici, ne napravi Šibenik kdo ve kako

ku, kjer se nam razprostire morje v vsej svoji neizmernosti. Pri Šibeniku ga zakrivajo številni otoki, ki jih je tu največ ob vsej naši obali. Dvigujejo se iz morja kakor majhni grički.

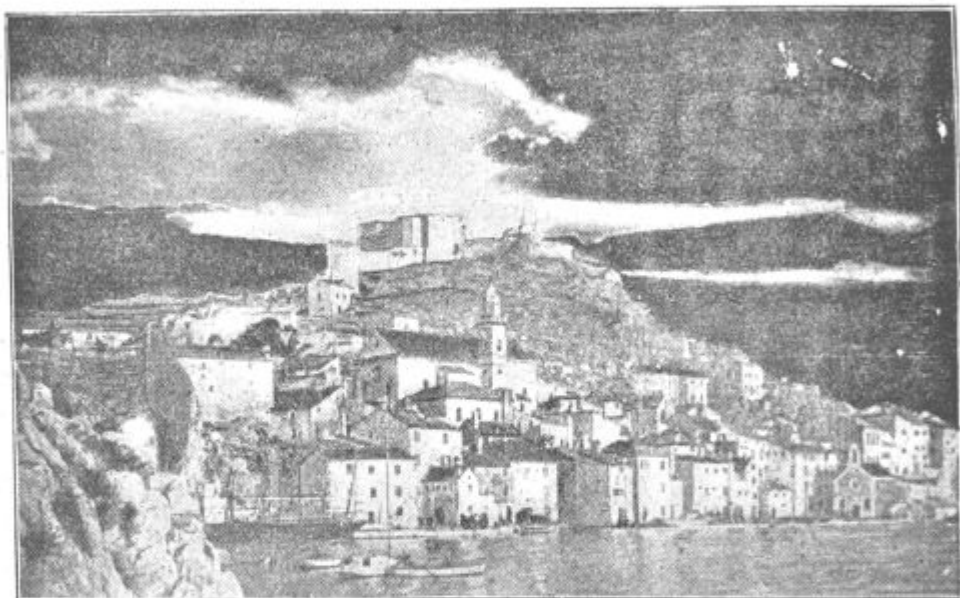
Staro pomorsko mesto Šibenik je bilo ustanovljeno v 10. veku po Kr. Njor

goví ustanovitelji so bili hrvatski brisbirski knezi Šubići. Nagli porast pa je oviral beneško trgovino, zato so ga Benečani dvakrat porušili, vendar si je mesto zopet opomoglo. Večinoma je delilo usodo ostale Dalmacije. Od l. 1412. do l. 1797. je bilo v beneški oblasti, l. 1813. ga je prevzela Avstrija, po njenem zlomu pa naša država. Danes šteje okrog 16.000 prebivalcev.

Izmed raznih znamenitosti Šibenika je posebno pomembna katedrala sv. Jakoba, ki je bila zgrajena v gotskem in renesančnem slogu med l. 1431. — l. 1536. po načrtih dalmatinskega arhi-

lovre in Dominika z obilico starih umetnin in rokopisov.

Nad Šibenikom se dvigajo tri trdnjave: Šubičevac, kaštel sv. Ane in kaštel sv. Ivana, ki te s svojo mrko masivnostjo živo spominja zgodovinske preteklosti tega mesta. Odtod (in tja dospeš iz mesta v pičlih 20 minutah), kakor tudi z nanovo zgrajenega Belvederja, proste točke v mestni borovi šumi, skozi katero so bile v poslednjem času narejene lepe, udobne poti, imaš najlepši, uprav veličastni razgled na spodaj ležeče mesto, na bližnje otoke in na morje.

POGLED NA ŠIBENIK

tehta Jurija Oršnića. Katedrala je s streho vred iz kamna. Cerkev, zlasti pa krstilnica, se ponaša s krasnimi skulpturami. Obiskovalce posebno zanima dejstvo, da nad krstilnim kamnom izklesani drevesni listi dajejo ob lahkih udarcih melodične, ubrane zvoke. Zaspadna, proti morju obrnjena stran cerkve, ki bi nudila najlepši pogled, je — žal — zazidana s škofijsko palačo. Kaj so storili s skulpturami, ki so bile na tej strani: ali so jih odstranili, ali pa enostavno vzdali, tega ne vemo. Na vzhodni strani cerkve je krasna, dobro ohranjena loggia iz l. 1534. Razen katedrale si bo popotnik rad ogledal tudi stopnice cerkve sv. Ivana, freske Nove cerkve ter samostane sv. Franja,

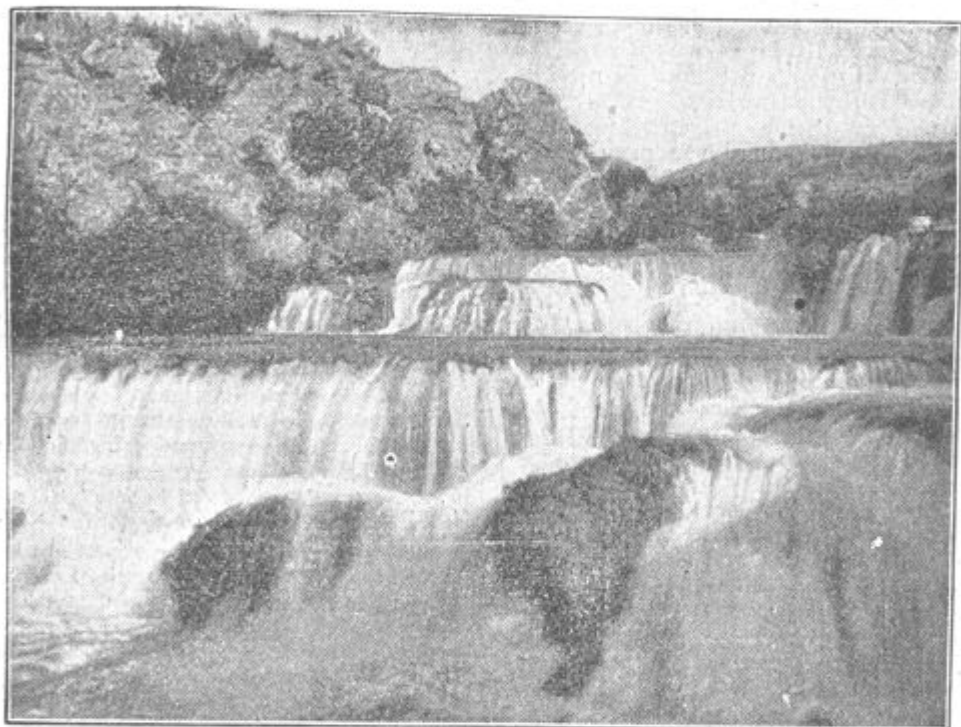
V šibeniški luci se izliva reka Krka, znana po svojih številnih vodopadih. Njen izvir je tri in pol km severno Knina. V gornjem toku, od izvira navzdol, so najznamenitejši slapovi: *Topoljski* ali *Krčić* slap s padcem 22 m, slap *Butišnice*, pritoka Krke, pri *Golubicu* s padcem 30 m, slap *Brljan* s padcem 16 do 20 m, *Manojlovac*, s padcem 32 m, največji in obenem najlepši slap zgornje Krke, s številnimi kaskadami s skupno dolžino 500 m in širino do 200 m. Ta slap se lahko primerja po svoji slikovitosti vodopadu Rene pri Schaffhausenu. Potem sledita *Rošnjak*, najmanjši slap Krke, ki ima komaj 8 m padca in slap *Miljacke* s padcem 24 m. Vodna sila Miljacke je deloma izrab-

ljena po električni centrali tovarne «Sufid». Dalje nizdol Krke je Roški slap, ki ima v dolžini 400 m 12 slapov s padcem do približno 15 m. Najnižji v reki ob mestu Skradin je Skradinski buk, slap s 17 kaskadami, čijih bučanje se čuje 2 km daleč. Posamezni slapovi dosežajo padec 46 m in širino 100 m.

Razen vodopadov ima Krka krasna jezera s kristalno čisto vodo. Največja teh jezer so: Bjelober ali Čorić jezero

odkrita «Velika jama» z Jezerom, takisto polna stalaktitov. Jama ima 12 delov, od katerih je prvi del 14 m dolg, 12 m širok in 7 m visok, vsa jama pa meri do 12 km².

Okolica Krke ima — takoj od Knina z njegovo mogočno trdnjavo — mnogo lepih zgodovinskih spomenikov; tu vidimo v razvalinah del hrvatske, a posebej celo rimske prošlosti. Tako je opaziti 7 km severno Kistanja blizu

OKOLICA SIBENIKA: SLAPOVI KRKE

(dolgo 1300 m in 400 m široko), ki leži vzdolž ob reki tik pred slapom Brljan. Nekako sredi rečnega toka nad Skradinskim bukom je idilično Visovačko jezero, dolgo 3500 m in 750 m široko, z otočjem Visovac, na katerem stoji cerkev iz l. 1576. Niže Skradina je Pruklansko jezero, 5 in pol km dolgo in 2 km široko, z globino 24 m, v katerem je v času svetovne vojne našlo na stotine jadrnic in manjših parnikov varno zavetišče.

V okolici reke Krke nas očarajo tudi razne jame, tako severno mesteca Kistanje (2000 prebivalcev) Lalićeva špilja, z mnogimi dvoranami, polna stalaktitov in izvirov čiste vode. Ob Skradinskem buku je največja, pred 30 leti

vasi Rudele ostanke rimske ceste, rimskega vodovoda, amfiteatra, i. dr.

Tri kilometre izpod slapa Miljacke se vidi še danes mogočna razvalina gradu Čučevo, nekdanj last knezov Šubićev. Na nasprotni strani reke, malo nižje, se dvigajo ogromne razvaline grada Nečven, ki je bil do l. 1421 last kninskih knezov Nelepićev, pozneje pa kneza Jurija Martinoševića. Približno 4—5 km nižje Nečvena se vidijo razvaline trdnjave Bogočina. Ob južni obali Pruklanskega jezera so razvaline bazilike iz VII. stoletja. Tako so torej ti malo znani kraji polni sledov starodavnih zgodovinskih dogodkov.

Iz Prukljanskega jezera se Krka, stiskajoča se skozi izredno slikovit kanal sv. Josipa, izliva v šibeniško luko.

Težko bi se dale primerjati krasote reke Krke s podobnimi v naši gorenjski Švici. Ljubek je naš Bled, divje romantična soteska Vintgar, ali primerjava ne bi držala, ker najdeš v toku reke Krke združeno v harmoničnem skladu vse, kar lahko novosti željnega potnika zanima in očara — od mehke sanjavnosti do strmeče groze. Kakor sodimo o človeku, ki je bil na Bledu, pa ni videl Vintgarja, da ne pozna vsega Bleda, tako lahko rečemo o onem, ki je bil v Šibeniku, pa ni videl slapov Krke, da ni videl vsega Šibenika.

Šibeniška luka, prav za prav jezero Krke, je dolga 9 km in se razteza severno do *Zatona*, široka pa je 700 do 1300 m. Pri izhodu iz šibeniške luke gre pot skozi naraven kanal sv. Antona, ki je dolg blizu 2 km, pri izhodu in vходу pa je ožek od 150 m. Ta kanal je v resnici ustje reke Krke, ki se izliva tu v morje. Na obeh straneh kanala sta polotoka Veliki Ljbor (64 m) na levi, Oštra Glavica (77 m) na desni. Na levi strani sredi pečine je opaziti zidano steno; tu je jama in v nji kapelica sv. Antona. Pri izhodu iz kanala na levo očara potnika bela, lepa trdnjava sv. Nikole, ki se vidi kakor da bi zrasla iz morja. Nekdaj je bil na tem mestu samostan (1065 l.); trdnjava, zgrajena po načrtih Mihovila Sanmichelija, poteka iz l. 1543. Trdnjava, ki je zanimiva že zbog svoje lege in arhitektonske vrednosti, je danes prestesna in vremenska postaja.

Dober poldrug km zahodno od šibeniškega kanala je severni del otoka Zlarina, ki se razteza, kakor vsi dalmatinski otoki, z jugovzhodne proti severozahodni smeri. V zalivu severnega dela je mesto Zlarin (2200 nreb.), ki zapusti svojo lepo luko in dolgim, širokim molom, prav ugoden vtis. Najvišja točka otoka je desno od mesta ležeče, 173 m visoko brdo Klenac. S tega brda se nudi krasen razgled. Pod teboj je mesto z lepo cerkvijo in zaokroženo obalo, po vsem ostalem otoku pa se razprostirajo rodovitna polja in vinogradi.

Severovzhodno od Zlarina, v daljavi poldrug km, leži rodovitni, a neoblivljen otok Lupac, ki se ga na severni strani skoro dotika otok Prvič. — Leta Prvič je približno 2 in pol km dolg, dober

kilometer širok, rodovitni in obljuden. Povsod so vinogradi, kjer rasto poleg trt smokve, oljke, mandeljni, orehi, višnje, šipci, i. dr. Na južnem delu otoka leži v zalivu vas Prvič luka (1400 prebivalcev), v zalivu, na zahodni strani, pa vas Prvič Šepurine (2000 prebivalcev). Vasi ste oddaljeni druga od druge pičila 2 km.

Otok Prvič je kakor ustvarjen za ljudi, ki ne iščejo hrupnih zabav in veselice, marveč oddih v miru in zatišju. Za kopanje je dovolj udobnih naravnih prostorov. Klima na tem otoku je izborna; ljudje ne pomnijo epidemij ali kakih drugih nalezljivih bolezni. Na otoku je dovolj pitne talne vode, ki ima sicer malo okusa po slanem, vendar se ji človek kmalu privadi. Komarjev na otoku ni, tudi muhe niso preveč nadležne. Vzrok je iskati v tem, da je otok do 72 m visok in da ima le malo ovac, oslov in mežgov. Goveje živipe otočani sploh nimajo. Ljudstvo se peča z vinorejo in pridelava kljub slabim gospodarskim razmeram 5000 hl vina in precej olja. Poleg tega imajo otočani tudi z ribolovom nekaj zasluzka. Življenje na otoku ni drago; seveda, gost ne sme biti preveč izbirljen. Za 50 Din se dobi vsa oskrba s stanovanjem. Na otoku sicer ni hotelov, dobiti je pa vso oskrbo v nekaterih zasebnih hišah. Čeprav je ljudstvo po večini siromašno, je vendar priljudno, dobro in pošteno ter gre tuju rado na roko. Govorica otočanov, ki imajo še precej italijanskih izrazov, je mehka, a tako hitra, da jo tuiec izpočetka težko razume. Kakor sploh večina Dalmatincev, nimajo tudi ti otočani pevskega grla; kar pojo, pojo vse po eni in isti melodiji; cerkvene pesmi enako kot ljubezenske. Ljubezen poznajo, da se tako izrazim, le z oficijelne strani, t. j. zgolj ljubezen, ki je obče dovoljena in ki ima za posledico zakonski iarem. Njihova morala je zelo stroga, kar se vidi že iz tega, da ni tu nobenih nezakonskih otrok. To je povsem naravno, saj je vsa ljubezen pod strogo kontrolo. Podobno strogost opazimo med ljudstvom tudi drugod v Dalmaciji. Za ljubezenske pustolovščine Dalmacija, zlasti še otok Prvič, nikakor ni. V splošnem so Dalmatinke pridne in vztrajnejše od moških. Kakor drugod v Dalmaciji, smatrajo tudi tukaj moški, da so storili dovolj, če so opravili poljska dela ali končali ribolov, in da smejo potem pohajkovati, dočim se

morajo ženske po ves božji dan vbijati na polju, na morju in doma.

Otok Prvič nudi gostom, ki se jim hoče izletov, dovolj lepe prilike. Pičla 2 km od Šuperin leži otok Tijat (Zelen); z njegove najvišje točke (121 m) je krasen razgled po bližnjih otokih in po kopnem. Otok je bil poprej obdelan, v vojnem času pa zbog pomanjkanja drv docela opustošen. Le redke oljke in smokve spominjajo na nekdanje vinograde. Otok ni naseljen.

Približno 3 km na sever leži skoro v morje zakopana vas Tribunj, ki je zvezana s kopnim le po kamenitem mostu. Vas meri komaj pol km² in ne nudi s svojim kupom gosto nazidanih hiš nič zanimivega, toda pogled na njo z rička na kopnem, kjer se beli mična bela cerkva, je dokaj lep.

Dalje proti severozapadu, kakih 9 km od Tribunja, je videti na otoku Mortu, največjem izmed šibeniških otokov, lično mesto Tijesno, ki se dotika kopnega in je zvezano z njim po železnem, premičnem mostu, ki omogoča prehod ladij in manjših parnikov. Mesto šteje 2000 prebivalcev, ima električno razsvetljavo in prav lično lego.

Nad mestom se dviga cerkev Marije Caravaggia (ljudje izgovarjajo «Kara» vaja), beseda pa je italijanska), h kateri vodi prav iz mesta lepa, po stopnicah izpeljana pot z drevoredi ob obeh straneh. Ob vzhodu desno stopnic so široko betonirana tla z vodnjakom na spodnji strani, ki rabi za oskrbo mesta z vodo. Na ta način se morajo preskrbovati mnogi kraji v kršni Dalmaciji z deževnico, ki jo ujemajo na kolikor moči široki ploskvi. Ta cerkev, ki ima prav idilično lego, slovi kot božja pot in jo obiskujejo številni romarji.

Pot iz Tribunja v Tijesno pelje skozi same vinograde. Zgodaj zjutraj srečuješ seljake in seljakinje z osli in mezi, ki odhajajo na polja. Ženske vidiš večinoma s preslicami v rokah, če gredo peš, ali če sede na svojih krotkih živinčeti.

Približno 2 km od Tribunja leži severovhodno na kopnem tik ob morju mesto Vodice (čez 3000 prebivalcev). Mesto ima prav čedno, široko luk, staro interesantno cerkev in pred njo karakterističen vodnjak, kakor jih srečujemo samo še v Italiji.

Iz Vodic, ki so oddaljene od otoka Prvič komaj 1 km, vodi v severovzhod-

ni smeri cesta v približno 6 km oddaljeno vas Zaton, ki tvori obenem sevrno točko šibeniške luke. Vas leži čisto v kotlini in je odprta le na šibeniško stran. Jugozahodno od Vodic se razteza na kopnem prav tja do šibeniškega kanala sv. Antona, oziroma do kopališča «Jadrije» pokrajina Srima. Tako se imenuje tudi vas vzhodno Vodic, oddaljena 2 km; tu so se naselili Šepurinjani, ki imajo večji del svojih vinogradov na kopnem.

Jugozahodno Tijata, oddaljen približno poldrug km, leži otok Zmajan (Orut), nekako istega obsega, kakor Tijat. Dober km za Zmajanom je otok Kaprije z najvišjo točko 128 m, za tem, še km dalje proti zapadu, otok Kakan, 2 km južno Kakanja, otok Zirijske, dolg kakšnih 11 km, z vasjo istega imena in najvišjo točko 131 m. Severno Tijata, oddaljen dober km, leži ozek, približno 3 km dolg otok Lasikov, ki ga imenujejo domačini Logorun. Za nakup tega otoka, ki sicer ni obljuden niti obdelan, so se baje pogajali Čehi, ki so nameravali zgraditi ondi sanatorij. Načrt pa se je izjalovil, ker se je domačinom videla ponujena vsota prenizka.

Poleg imenovanih otokov je še vse polno večjih in manjših otokov, otocičev in malih školjev; niti domačini ne vedo vsem imena.

Nemara bo ta kratki popis Šibenika in njegove okolice zvabil marsikogar v te malo znane, a zato svojevrstno lepe in idilične kraje naše lepe Dalmacije. Tudi o njih velja, da jih ne pozabi, kdor jih je kdaj videl.

ELEKTRIČNI ZAJEC...

V Nemčiji se vsega sita in naveličana gospoda zabava z novo družabno igro, ki je prišla iz Anglije, kjer je uspešno tekmovala z znano angleško zabavo: bojem med petelin. Nova igra obstoja v temle: Na tla se spusti dobro imitirani zajec, ki je «elektriziran» in divje teče. Nanj naščujejo pse, ki mislijo, da imajo pred seboj pravega zajca. Začne se lov, ki je baje zelo zabaven; gospoda namreč posveča cele ure tej veseli igri, ne meneč se, ali so psi upehani ali ne. Treba si je preganjati «življenja dolg čas».

Vprašanje je le — sklepa list — kdo je neumnější: psi, ki se vsi zapenjenci podajo za električnim zajcem, ali pa ljudje, ki so temu smejejo in še mislijo, da so po svojih vrsti krona stvarstva?

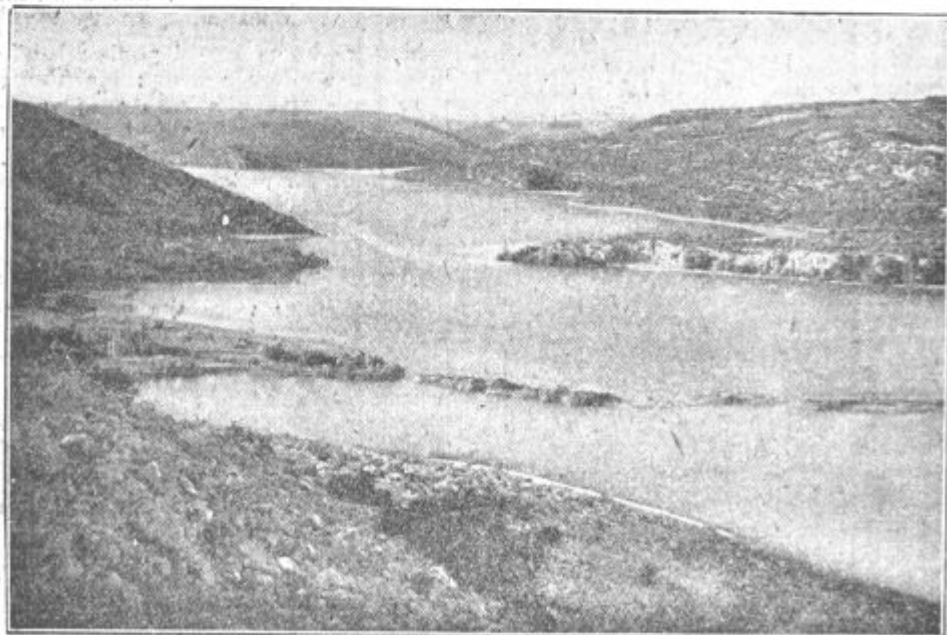
Prosper Szmurlo

Podzavestni umetniki

Kaj je samotvornost?

Ena najzanimivejših skrivnosti človeškega dušeslovja je samotvornost. Zdi se, da ima ta dar edino le človeško bitje, pri živalih ga, kolikor poznamo njihovo življenje, ni opaziti, čeprav jim ne moremo odreči drugih duševnih lastnosti, n. pr. spomina, volje, raznih čutov itd. Dejali bi, da je prav v tem največja razlika med živalmi in človekom. Res je, da nas presenečajo dovršeno zgrajeni nasipi in hiše bobra, mravelj, pa ptičja gnezda ali mojstersko spletene pajčevine, vendar je to — zlasti pri bobrih, čebelah in mravljah — množestvena stvarjalnost. Na nji ni nič osebnega, kakor je skop raj na vsem, kar ustvari človeška roka. Vrh tega ne opazimo pri živalih ne napredka in ne tiste raznoterosti, ne štetih inštitutov, ki označujejo človeško delo. Človek dela vsak po svoje, do čim mravlje gradé svoja gnezda tako, kot pred sto leti, da, nemara tudi pred tisočletji.

Splošno se misli, da je samotvornost redek dar, ki je posameznemu človeku prirojen. Če pa se nekoliko poglobimo v to vprašanje, spoznamo, da je ta lastnost tesno združena s človeško duševnostjo in se lahko v neki obliki pojavi pri slehernem človeku, čeprav ostane pri večini ljudi skrita vse življenje v podzavesti. Najbližji dokaz bi našli pri otrocih, ki umejo, ne da bi jih kdo naučil, zgraditi hišice ali razne oblike iz peska in ki nas včasih preseščajo po izrednih risbah, prekašajočih izdelke onih, ki se učé risanja v šoli. To sposobnost lahko opazimo tudi pri divjih plemenih, ki so v umstvenem pogledu približno na enaki stopnji kot naši otroci. Njih samotvornost se izraža v oblikovanju posode in orodja, zlasti pa v podobah malikov, ki jim dajejo ponekod tako svojevrstne oblike, da takšnih likov ne najdemo nikjer v prirodi, kar pričuje, da ne gre za samo posnemanje, marveč za tvorbo oblikovanja, čeprav je le-to še daleč od naših pojmov o umetnosti. Sa-

OKOLICA ŠIBENIKA: DOLINA KRKE

motvornost, da, celo umetniška, se je pojavila že v zgodnjem svitu človeštva. Poznali so jo naši prazgodovinski predniki, pri katerih je že kresanje ognja in kladivo iz kamna pomnijo epohalno iznajdbo. Tudi ti so risali v svojih jamah like živali, ki so jih poznali z lova. To pričuje, da je stvariteljnost splošna lastnost, ki ne zavisi od inteligence in pridobljenega znanja; v polni meri pa se pojavlja pri pesnikih, umetnikih in iznajditeljih.

V globinah podzvesti . . .

Ker je tedaj tvornost lastnost naše duševnosti, jo bomo tem bolj srečavali v tako malo raziskanih in skoraj nezanih globinah naše *podzvesti*, ki ima v življenju dokaj večji pomen nego ji ga po navadi dajemo.

Posnemanje prirode ali drugih vna njih predmetov, pri katerem gre za to, da podamo videno stvar kolikor moči verno, skoraj fotografsko natančno na platno ali na papir, je docela zavestno delo, ki niti ne more biti drugačno. Ni pa tako pri umetniških delih, kjer gre za posebno umetniško stvariteljnost.

V pesništvu, zlasti slikarstvu in kiparstvu, se ne ustvarja s samim posnemanjem, marveč se zavestnemu delu pridružuje podzavestno snovanje; včasih pa celo preide docela v podzavest. Na tem mestu se bomo nekoliko ustavili pri risanju in slikarstvu in opisali nekaj pojavov, ki nas presenečajo po svoji navidezni čudežnosti.

Kako se pač more tako težavno in zapleteno delo, kakor je stvarjanje, dogajati s sodelovanjem podzvesti? O tem ve povedati vsak resničen umetnik, pesnik, literat, pa tudi učenjak, če je preživel kdaj minute tako zvanega navdihnjenja, v katerih stvarjajoči duh pozablja vse trenutno, kdo je in kaj je, nič ne vidi okolice; pero mu teče samo po sebi in ustvarja mojstrovine, ki kajkrat daleko presegajo normalne sposobnosti avtorja, ki niti ne more natančno povedati, kako jih je ustvaril. Tak navdihnjenec se često sam čudi, da je mogel kaj takega napisati. Vsekakor daje nagib k stvarjanju zavestna volja, trenutek največje stvarjalne napaetosti pa je često potopljen v podzavest.

M. GRUŹEWSKI, PORTRET
(izdelan v podzavestnem stanju)

Samotvornosti, ki je skrita v človeški podzavesti, ni tako težko razkriti; čisto jo opazimo pri hipnotiziranih ose-

KOCIJAN. ČUDNE CVETLICE
(podzavestno delo)

bah, ko pod vplivom zavestne sugestije pišejo, svirajo, pojo, rišejo ali slikajo pogosto z mnogo večjo veščino in talentom, nego bi bile to delale v zavestnem stanju. Ko jih prebudimo iz hipnoze, se nič več ne spominjajo, da, niti verjeti ne morejo, da bi n. pr. te risbe bile delo njihovih rok. Prav isti pojav opažamo, čeprav redkeje, v avtohipnozi, kar sem nekajkrat dožgal pri umetniškem slikarju Arnoldu Radwanu-Radziszewskiem.

Nevešči ljudje rišejo . . .

Pojdimo zdaj na najbolj skrivnostno področje — k umetniški samotvornosti medijev. Medij ne povzroča samo ne- navadnih pojavov fizikalnega značaja, kakor so n. pr. levitacije, telekinezije, materijalizacija itd. — znane vsem, ki so se kdaj zanimali za pojave te vrste, marveč se očituje tudi v presenetljivih duševnih pojavih. Tako n. pr. kažejo mediji risarske in slikarske sposobnosti, ki o njih nimajo v zavestnem stanju niti pojma. Začnimo pri tako zvanem avtomatičnem risanju. Medij, ki

se včasih razgovarja, ali kaj čita in ki niti za trenutek ne izgubi zavesti, riše hkrati po papirju, ne da bi gledal nanj in nariše včasih tako umetniško sliko, da hoté in po normalni poti ne bi nikdar kaj takega narisal. Tako risanje je nastalo v času, ko se je avtor razgovarjal in ni pazil na svojo roko. Po sebnosti te bire in baže je kazal znani franoski dramatik V. Sardou, ki je umel v zamišljenosti, nehoté in nevedé, narisati krasne, fantastične risbe.

V Parizu je na ogled 9 četvornih metrov obsegajoča Lesagejeva slika v olju: Avgustin Lesage, francoz, roj. l. 1876., je dovršil zgolj ljudsko šolo; od 14. leta je delal nepretrgoma kot rudar in se ni nikdar učil risati ter tudi ni nikoli jemal v ta namen svinčnika v roke. Zanimal pa ga je spiritizem in je jel očitovati dar avtomatičnega pisanja. L. 1912., ko je bil star 36 let, je prečital od »duhov« dani ukaz, ki ga je bil nezavestno sám napisal, da naj si kupi barve, čopič in platno in naj začne slikati. Lesage je ubogal »višje« naročilo in je, ko se je bil po celodnev- nem napornem delu vračal domov, sedal pred stojalo, nabiral na čopič kakršno si bodi barvo ter jo je nosil na platno. Čeprav je bil docela pri zavesti, je vendar njegova roka čisto avtomatično, kakor da ne bi bila podrejena njegovi volji, slikala točke, linije, obraze, figure in ubrano spajala barve, tako da je čez nekaj časa nastala velika popolna slika, ki je bila vzlic svojem nenavadnemu obsegu izdelana do vsake podrobnosti. Slika je, kaj pa, zelo svojevrstna; predstavlja nekake bajne, fantastične, indijskim pagodam podobne stavbe, ki se dvigajo druga nad drugo in katerih vsaka ima poseben arhitektonski značaj, vendar pa so vse podrobnosti zlite v ubrano celoto in dajejo vtisk čudovitega barvnega mozaika.

Vsak izmed nas očituje v nekem stanju sposobnost avtomatičnega risanja. Ta trditev se vidi neverjetna, vendar pa drži. Že marsikateremu čitatelju se je nekajkrat zgodilo, da se je s kom razgovarjal in je posvetil razgovoru vso pozornost; držeč v rokah svinčnik, je, ne vedé, risal razne cvetlične okrase, figure, arabeske itd., v katerih se je do neke mere očitvalo njegovo takratno duševno stanje. Kdor ni tega sám počenjal, je nemara opazil pri komu drugem. Pri medijih pa se pojav-

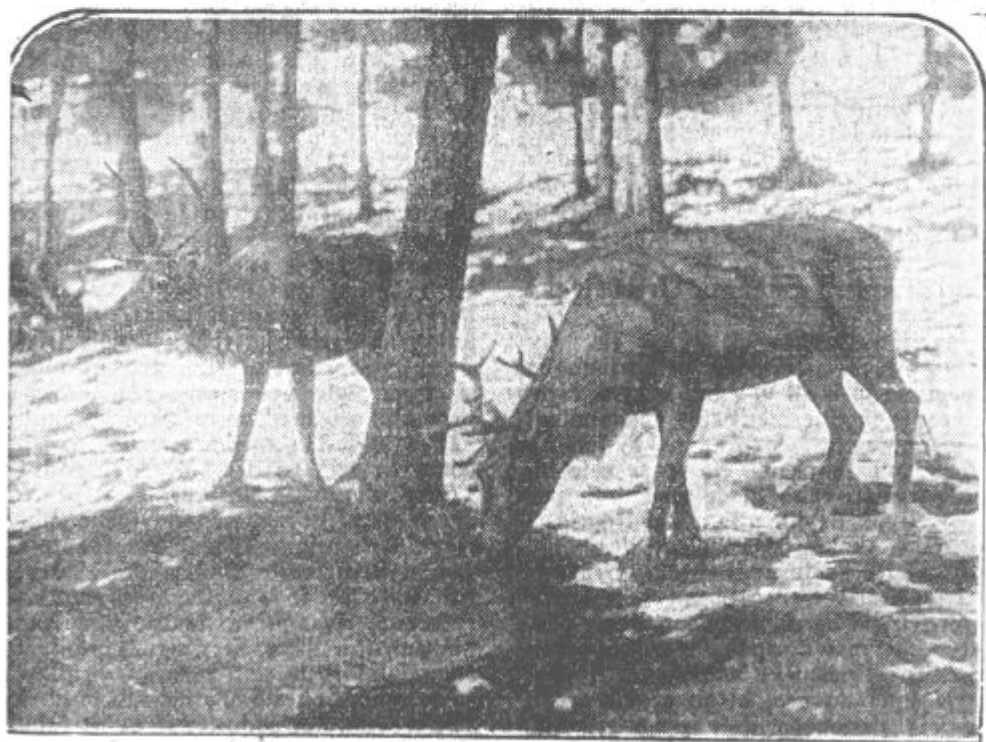
Ija ta sposobnost v daleko jačjih oblikah.

Mediji kot umetniki

Zdaj lahko preidemo k umetniškemu stvarjanju medijev v tako zvanem globokem transu, to je v stanju, ko se medij ne zaveda samega sebe. Nasproti zavestnemu ali napol podzavestnemu stvarjanju je tu predvsem zanimivo dejstvo, da *ustvarjajo izrazi to umetniška dela s svinčnikom ali s čopičem mediji, ki v normalnem stanju umejo le malo risati ali slikati, pa tudi taki mediji, ki so v tem pogledu popolni analfabeti in niso nikdar pred tem narisali niti najskromnejše risbe.* Že navedene risbe, ki nastajajo v transu, očitujejo, če upoštevamo pogoje, v katerih so nastale (zaprte oči, popolna tema, neverjetna hitrost), kakovost, ki v nekaterih primerih presega povprečne človeške sposobnosti.

Imamo slučaje, ko je medij v transu portretiral osebe, ki jih ni nikdar videl ali ki so že umrle (kar si lahko razložimo tudi z vidovitostjo). Risbe in slike nastajajo v transu večasi v toku nekaj minut, drugekrat pa zahtevajo več seans in predstavljajo najrazličnejše oblike: ornamente, stilizirane cvetlice, živali, svete motive, portrete, simbolične podobe, fantastične postavbe itd.

Medij, ki ga je preiskoval prof. Flournoy v Švici, Helena Smit, ne ume v zavestnem stanju sploh niti risati, v transu pa riše razne pokrajine, stavbe, rastline in živali, ki se nahajajo — po njenih besedah — »na Marsu«. Drugi medij, Marija Vuiller, je risala ptice, drevje in cvete, »kakor so na Veneri«. Včasih so take risbe tako fantastične, da ne moreš doumeti, kaj je medij podzavestno hotel narisati. Helena Gregoire, medij grofa Le Loup de

PREDEN IZGUBE ROGOVE . . .

V marcu odpadejo jelenom rogov, Naša slika jih kaže v zgodnji pomladi.

Sainvilleja, je začela l. 1922, v lahnem transu risati geometrične like, nato je prešla k dekorativnemu slikanju v barvah, l. 1927. pa je začela risati pasle in človeške glave, česar ni prej v življenju nikoli počenjala.

Glede umetniške vrednosti teh podzavestnih plodov je omeniti, da so med njimi risbe in slike, kakor jih delajo povprečni šolarji pri pouku risanja, pa tudi umetniška dela, ki so dostojna največjih umetnikov. V medijski tvornosti se — prav kakor v normalni — lahko stopnjema napreduje in tehnično izpopolnjuje vse do umniškega viška. Nekateri mediji rišejo samo nekeke fantastične rastline, kakor na primer Kotzian, čigar risbo reproduciramo. Drugi očitujejo nagib za človeške obraze, tretji za pokrajinsko slikarstvo, ali pa za simbolične in okrasne slike itd. Pri vsem tem pa imajo dela vsakega izmed njih tako samorasel značaj, da poznavalec na razstavi takoj ugane avtorja, čeprav ni nikjer podpisan. Takšne razstave so se vršile l. 1910. v Genovi, v Londonu, Edinburghu, Kopenhagenu, l. 1925. v Parizu in na Češkem. Zdi se, da imajo največ medijev te vrste Čehoslovaki, ki pri njih slovijo imena Kotzian, Smolej, Krygel, Čech, Lissv, Gzonkov in Holajnov; pri poslednjem se je ta sposobnost pojavila stoprav, ko je bil 62 let star. Največji poljski medijumalni umetnik je M. Gruzewski, ki je priredil več razstav v Varšavi in Parizu. O tem možu bom povedal kaj več.

Podzavestni umetnik Gruzewski

Marijan Gruzewski, ki ga — prav kakor njegovo rodbino — poznam že 20 let, se je rodil v Vilnu l. 1896. Njegove nenavadne medijske sposobnosti so se pojavile šele pred nekaj leti na poizkusnih seansah. Jele so se zelo hitro razvijati tako glede fizikalnih pojavov — ki pa jih nisem videl na lastne oči — kakor zlasti glede duševnih, pri katerih se je zdaj ustalil. Gruzewski je pisal v transu pesmi in je lahko improviziral na dani mu tema cele pesnitve, dočim v normalnem stanju snloh ni očitoval pesniške nadarjenosti. Včasih je imel govore, ki so segali preko okvirja njegovega dejanskega znanja. L. 1919. sem mu velel, da naj vzame papir in svinčnik in naj pred transom pokaže silno voljo, da kaj nariše, namestu da bi pesnikoval ali govoril. Že

prvi poizkus je začudo dobro uspel; še več so obetali naslednji. Pristavim naj, da Gruzewski pade v trans v 45 do 60 sekundah, in sicer v temi ali ob slabi rdečkasti luči. Sicer pa sem lahko ponovno dognal, da ima med risanjem zaprte oči ali pa mu jih — če mogoče — zavežemo. V tem stanju vzame medij svinčnik in na videz brez vsake volje, ne da bi risal kakšne konture, naglo in v neredu vrže na papir zdaj tu, zdaj tam nekeke linije, črtice, pege, ki pa tvorijo naposled ubrano celoto. Neki opazujoči slikar je dobro povedal, da se mu zdi, kakor da bi imel Gruzewski drugim nevidljiv vzorec pod čistim tankim papirjem in bi ga samo kopiral. Toda nekatere risbe so bile izvršene v absolutni temi.

Zanimivo je nadalje tudi to, da je medij naslikal to, kar smo mu veleli stoprav v transu in je imel kajkrat rešiti težke probleme, ki bi vsakega odličnega umetnika prisilili k preudarjanju, pa bi delal skice, jih popravljali in izpreminjali, dočim Gruzewski v transu nikoli ničesar ne popravlja in ne izpreminja niti linije. Risbe iz prvega razdobja so bolj nejasne; vidi se, kakor da bi bili obrazi iz megle ali kakor da bi jih gledali skozi dim. Na poznejših risbah je čedalje smelejši, izrazitejši in samostojnejši, tako n. pr. na risbi »Zemlja«, ki jo tudi reproduciramo in ki prikazuje na zelo izviren način gibanje Zemlje okoli Sonca in lastne osi. Take risbe je izvršil jako naglo — v 5 do 15 minutah. Včasih jih je naredil več v enem dnevu. Nato je jel slikati s pasteli in v barvah večbarvne slike, ki pričujejo o visokem umetniškem smislu; slikal jih je v transu, a z odprtimi očmi. Nekatere slike so zavzemale več seans. Ko smo ga prebudili s transa, se ni nikoli spomnil, kaj se je godilo z njim v transu, kaj je slikal in kaj govoril. Njegovi podzavestni plodovi očitujejo jako pestro snov: slikal je razne zgodovinske slike, n. pr. Kristusa, sv. Frančiška, Danteja, potem stvarjenje Eve, Judo, Satana itd., ilustriral je Chopinovo »Zalno ko račnico«, »Vizijo iz Janezovega Razodetja« itd. Slike, ki jih tu reproduciramo, dajejo le slab odsev izvornikov, ki se odlikujejo po živopisnih in ubravnih barvah; kaj čudo tedaj, če so vzbu-dile na vseh razstavah nezaslišno pozornost. Umetnik te vrste je pač za veliko večino ljudi skrivnosten pojav, prava uganka. Slike so take, da ne bi

M. GRUŻEWSKI, POŚNAST
(podzawestno delo)

človek nikdar mislil, da so podzavestna tvorba, t. j. delo medija.

Grużewski je tudi prvi in bržčas edini medij, ki v transu portretira živeče osebe, čeprav na dokaj originalen način. Pisca teh vrstic je portretiral leta 1920. Takrat sem služil kot dobro

voljec v vojski in nisem nosil brade. Grużewski me je promatral s pogledom samo nekaj sekund, nato pa je dal znamenje, da naj stopim ob stran. Začel je urno slikati in se je zdaj pa zdaj ozrl na stolec, ki sem na njem poprej sedel, kakor da bi še videl onde moje obris. Ta portret je tu reproduciran. Postave, ki jih vidi bralec okoli mene, imajo simbolizirati nekatere moje duševne lastnosti in moje zanižanje za posmrtno življenje (duhovil).

H koncu še nekaj besed o tem, kako naj si razložimo to samotvornost v transu. Spiritisti jo pripisujejo vplivu pokojnih umetnikov, ki se poslužujejo medija kot instrumenta, s katerim se izražajo. Drugi nazor pa tolmači, da so v takem človeku vse te sposobnosti v zarodku že razvite in se pokažejo stoprav v izjemnem psihičnem položaju, ko se razkriva naše bistvo, naš jaz, ki je sedež podzavesti. Nadejam se, da bosta skrbno raziskavanje in analiza medijalne samotvornosti razpršila vsaj deloma meglo, ki še pokriva skoraj vse, kar se tiče podzavesti in da bosta poglobila naše znanje o lastnostih človeške duševnosti, ki se za sedaj v glavnem giblje samo v temnih mejah normalne zavesti.*)

Iz poljščine prevél Ibis.

*) Razprava je izšla v 2. letošnji številki varšavskega magazina «Naokolo swiata». Prevajalec jo je proti koncu nebitveno skrajšal.

St. Lubienski

Ljudje in razmere na Japonskem

Za povprečnega Evropeca, ki ga je življenje zaneslo na Japonsko, se ta dežela cvetočih črešenj pokaže takoj na prvi hip kot dežela velikih protislovij in čudnih navad. Skoraj vse, kar se nam vidi naravno, samo ob sebi umevno, je tu postavljeno na glavo. Tako se n. pr. hiše ne grade od temeljev, marveč od strehe. Ljudje se po kopeli ne obrišejo s suhim, marveč z mokrim prtom. Piše se od zgoraj dol in od leve na desno. Kosilo se začenja s sadjem, in sicer s — slanim sadjem ter se konča z našo predjedjo. Skozi vrata gredo moški vedno prvi, dočim so žene kakor sploh v vsakem pogledu na drugem

mestu, saj ne uživajo niti zdaleč takih družabnih prednosti kot naše.

Ali ni čudno, če vidiš Japonce sedeti na tleh, hoditi pa na lesenih hodajih, ki jih imenujejo *geta*? Tudi boš široko pogledal dimnikarja z belimi rokavicami in slamnati klobukom (pozimi in poleti). Jezik je takisto čuden: če slišiš besedo umarero, se boš spomnil naše umreti, ali v resnici pomeni roditi se; beseda sama znači v japonščini goro; ptiči pri njih meketajo in ovce ali goveda pojejo, ne moli se za umrle, temveč do umrlih itd. Vrh tega vidiš na vsakem koraku poleg visoke kulture najprimitivnejše stanje. Tako je v To-

kiju električna razsvetljava napeljana v slednjo, še tako bedno bajto, vse dvamilijonsko mesto pa nima niti kanalizacije.

Toliko čudnih reči in protislovij je tam... vzlic temu pa je Japonska edina v resnici neodvisna azijska država, ki je na koncu XIII. stoletja odbila Mongole, na koncu XVIII. stoletja ohranila neodvisnost vzlic vsemu britanskemu prizadevanju, da bi jo podjarmili, leta 1905. je premagala Rusijo in je danes organizirana na evropski način. Ima vojsko, ki šteje dvajset divizij, udeležuje se razprav Društva narodov in je že tako industrijalizirana, da izvažata in uvažata 2 in pol milijarde funtov na leto. In človek se vprašuje: kako je mogoče, da ima ta dežela na 500.000 kvadratnih kilometrov, ta narod s približno 60 milijonov ljudi, tako pomembno mesto v vsej svetovni politiki in v gospodarskem življenju cele zemeljske oble?

To dejstvo bi si lahko nekoliko razložili z naslednjimi poglavitnimi lastnostmi Japoncev: 1.) Duhovno in narodno edinstvo, ki ga podpirata skoraj že prirojen patriotizem in solidarnost vseh Japoncev; 2.) sposobnost posnemanja in uprav genialne prilagoditve razmeram; 3.) potrpežljivost in optimizem, ki izhajata iz prirojenega čuta skladnosti pri delu in v življenju.

Prva poteza — solidarnost — daje trdno podlago vsemu notranjemu ustroju Japonske, ki je še tako patrijarhalna. Človek — posameznik velja tam le kot član te in te rodbine, ki jo predstavlja in vodi najstarejši. Rodbinski glavar lahko razdedi izprijene sinove, kaznuje nepokorne, odločuje v vseh sporih, pri ločitvah in drugih za rodbino važnih zadevah, on tudi žrtvuje bogovom za sebe in za vso rodbino ter vzdržuje nekako duhovno vez z umrlimi predniki, ki so postali »kami« ali bogovi - varuhi.

Po veri, ki je trdno zasidrana v japonskih srcih, žive umrli zaeno z živimi. V očeh Japonca je največje bogoskrunstvo, če kdo prekine vez z njimi. Tako se razvija rodbinsko edinstvo — teh, ki žive v rodbini in teh, ki so umrli — in iz njega nastaja edinstvo vseh rodbin, ki jim je vrhovni glavar najvišji maziljenec naroda — cesar »Tonin Sama« ali »Tenno Hejka« — sin neba in ne »mikado« (ta v inozemstvu poljudna beseda na Japonskem že zdavnaj več ne rabl.) In tako ves narod tvori veliko, nerazdeljivo rodbino, ki je ne more nič zlomiti in ki se lahko proti

vsemu svetu postavi v bran. Posameznik se mora v narodni rodbini prav tako podrediti koristim celote kakor v svoji domači hiši. To pa, kar se tujemu opazovalcu vidi v japonskem življenju tako čudno, ni nič drugega kot razni vplivi in razne kulturne prvine, ki so se nakopičile v sedanjem japonskem svetu kakor debele plasti.

V sedanji Japonski še žive staroklasijska umetnost, etika in modroslovje, čeprav so v svoji pravi domovini že izginile (uničili so jih v 12. stoletju Mongoli). Hkrati z njimi živi tudi starojaponska kultura, ki narodopisno izvira iz malajske in je po značaju dokaj blizu starogrški. Naposled — povsod srečujemo evropsko in ameriško omiko. Vse to je izpremešano med seboj. Če greste po Tokiju, Osaki ali Kobi — povsod boste videli tik lesene japonske hišice vilo v angleškem ali nemškem slogu, v bližini pa kipi in nebo osemnadstropna palača.

Blatne in prašnate ulice teh velikih mest se naglo izmenjujejo z asfaltovimi, kjer se po pariško oblečeni Japonci srečujejo s svojimi brati, ki so oblečeni v častljiv kimono. Tam se zopet srečuje luksuzni avto z vozičkom, kurume, ki ga vleče človek in v katerem sedi, kakor metuljček lepa Japonka. V uradih vidiš čisto po evropsko oblečene in poslujoče uradnike in stenografke z »bubikopfom«, medtem ko spodaj prodajajo pisani trgovci svoje še bolj pisano blago. In zopet se nad mesto z nizkimi, lesenimi hišami dviga v nebo visoka, ogromna gora Fudžijama.

V mnogih hišah imajo radio-aparate. Zvečer je najprej na vrsti program japonskih ljudskih popevk Naganto, nato domača godba, ob osmih zvečer pa se že slišijo simfonije Čajkovskega pod taktirko slavnega skladatelja Jamade Kosiaka. In gledališča?... Najrazličnejša zmes in znes. Zdaj obredni misteriji, ki nas spominjajo grških in ki jih igrajo sami resnobni plemiči (poklicni igralci ne smejo igrati svetih vlog) in ki dajejo isto sliko kot pred 500 leti. Malo dalje, na vogalu druge ulice, imaš ljudsko gledališče »Kabuki«. Tu so predstave od štirih popoldne do desetih zvečer; dajejo se komedije in melodrame. Obstojte pa tudi povsem evropska gledališča, v katerih se inteligenca naslađa z Andrejevimi, ali Ibsenom. ki jih »dovršeno« igrajo diaški diletantje.

Za vse je na Japonskem dovolj prostora, vse večje religije sveta se tu

srečujejo: 212.000 kristjanov (med njimi 75.000 katoličanov) živi med 16 milijoni sintoistov in 48 milijoni buddhistov; močne verske skupine so nadalje konfucijanisti in taoisti.

To je dežela otrok in starcev, vitezov in gejš, nebotičnih gora in majčkenih vrtov, možatih borov in žensko mehkega bombaža, dežela defanj in sanjarenja; svet, kjer tajfun podira drevje in hiše, kjer reke in morja poplavlajo obrežja, kjer požar vsako leto upelji tisoče človeških selišč in kjer se zemeljska skorja trese in upada v ritmičnem smrtonosnem plesu.

Že zdavnaj, kakor daleč sega spomin na potrese (od 5. stoletja po Kristusu), vidi Japonci v potresu kazni za grehe. Tako n. pr. dva velika potresa sredi 19. stoletja segata v leta, ko je Japonska podpisala z državami bele rase pogodbe, ki so bile neugodne za japonski narod. Zbog tega je japonsko ljudstvo videlo v njih »višji migljaj«, da naj se otrese večnega sanjarenja in se potruji, da Japonska v industriji, v vojni tehniki in v politiki doseže druge narode. Ni minilo 40 let in že so štirje močni potresi drug za drugim opustošili znaten del Japonske. Bilo je to v času japonsko-kitajske vojne in ob podpisu miru v Simonoseki, ko se je Japonska, hoteč pokazati, da v svoji brezobzirnosti in bojevitosti nimalo ne zaostaja za Evropo in Ameriko, zopet pregrešila zoper svojo staro pravico. Takrat je velel glas iz podzemeljskih globlin: »Varujte se...»

Nastopil je daljši miren presledek. Sicer je bilo tudi zdaj na leto po 100 potresnih sunkov, takih, ki jih je zaznamoval samo seizmograf, pa celo do 1500, vendar je zibanje tal že tako vsakdanji pojav, da se Japonci toliko zmeni zanj kakor mi za blisk in grom. Nered-

ko se vam pripeti, da nenadoma opazite, kako se v nočnem polmraku nagibljejo hiše ali brzojavni drogi na ulici, toda nikar se ne bojte: to je prav obzirno zibanje zemeljskih tal, kakor da bi mati Japonka sladko zibala svoje dete... In to je vse...

Nu, dne 1. septembra l. 1923, ob 12 uri opoldan je bilo veliko hujše. Zemlja se je tresla tako silno in toliko časa, da je bila v nekaj minutah vsa Jokohama porušena; uničen je bil tudi dovršen del glavnega mesta Tokio. Potres je razdril železniške proge in mostove, zasul ceste s celimi skalami in napravil neizmerno druge škode. Po prvih tresljajih so se porušile večje hiše; popokale so tudi plinske cevi in plin je jel tu in tam uhajati na prosto, iz vodovodov ni tekla voda, na mnogih mestih je izbruhnil požar in je ogrnil ves Tokio z dimom. Na velikem trgu, kjer so nekoč bila vojaška skladišča, je zgorelo ali se zadušilo v dimu več kot 10.000 ljudi. Izmed vseh večjih stavb je bil kakor po čudežu nedotaknjen tempelj Klannone, boginje usmiljenja. V enem samem dnevu je bilo porušenihih 600.000 hiš in približno 100.000 ljudi ubitih — ranjenih ni nihče niti štel. In vendar — nekaj tednov nato so japonske nižine zopet oživele, žage so zapele svojo pesem, sekire so jim pomagale v taktu pridnih rok... in kakor gobe so jele rasti iz razdejanih tal nove hiše. Vsa porušena dežela se je jela prerajati in sledovi potresa so izginjali čedalje bolj; dasi je bilo v marcu prihodnjega leta zopet več močnih potresnih sunkov, niso pridni Japonci omagali in obupali; nenehoma so rasle nove vasi in mesta so vstajala v vsej svoji pestrosti iz razvalin. Tako se ta iz tolikih nasprotij in protislovij zložena civilizacija v težkem boju s narodo razvija tiho in mirno.

LOV NA SRNJAKA

Novelico »Lov na srnjaka«, ki je izšla v 12. številki »Življenja in sveta«, so zlasti lovski krogi sprejeli z nerazumevanjem, ker se govori o lovu na srnjaka v aprilu, kar je pri nas zabranjeno. Neglede na to, da jedro novele ni lov, marveč slikanje prirode, smo se vendar obrnili na avtorja, uglednega hrvaškega prirodoslovca g. dr. Mirosłava Hirtza, vsuč. prof. v p. in urednika »Prirode« v Zagrebu, ki nam je odgovoril tole:

«Na vašu želju rado Vam javljam, da niti ste Vi niti ja pogršili: Doista se radi o mjesecu aprilu. U bivšoj državi postojale su posebne lovne norme za naše bratske zemlje: druge za Slovenijo, druge za Hrvatsku. Povrh toga je kod nas postojala posebna naredba, po kojoj se smjelo loviti na srnjake već od 1. aprila, ali ne pogonom (hajkom, Treibjagd), nego samo vrebanjem (Anstand)... Što se na jednom mjestu novelice govori o »lišću, koje je zašumilo«, to se misli

lišče na zemlji (sušanj, listinac), koje zašumi, kad preko njega predje živo biće.»

Kdor malo pozna te vrste slovstvo in prebere zgornjo novelico, ugame takoj, da to ni navaden opis lova in da

bi bilo abotno, če bi hoteli iz novelice sklepati, da tudi pri nas lahko lovimo srnjake v aprilu. Pisec pripoveduje svoj doživljaj kot prirodoslovec in ljubitelj prirode in lov na srnjaka mu je samo vnanje ogrudje.

Jozefim Sozulja

Diktatura Kolegija skrajne odločnosti

1. Lepaki

Hiše in ceste so imele vsakdanji izraz. Nad njimi se je v svoji dosmrtni enoličnosti delavniško modrilo nebo. Vanj so zrle malomarno kot vedno sive maske kamnov v tlaku. Nenadoma, kakor da bi jih bila prinesla kuga, so se pojavili ljudje. Z lic so jim kapljale v posode za klej debele solze. Naslepljali so lepake. To, kar je bilo zapisano na njih, je bilo enostavno, neizprosno, brezobzirno. Glasilo se je:

Vsem brez izjeme!

Tričlanski odbori Kolegija skrajne odločnosti bodo ugotovili, ali in kateri mestni prebivalci imajo pravico do življenja. Obenem se bo izvršila zdravniška in duševna preiskava. Prebivalci, katerih življenje bo spoznano nepotrebnim, so dolžni, da se v teku štiri in dvajsetih ur ločijo od življenja. V tem roku so dopuščeni vzklici, ki naj se vlagajo pismeno pri predsedniku Kolegija skrajne odločnosti. Odgovori bodo dostavljeni najkasneje v treh urah. Nad nepotrebnimi prebivalci, ki se zaradi pomanjkanja volje ali ljubezni do življenja ne bi hoteli sami ločiti od življenja, bodo izvršili sodbo Kolegija skrajne odločnosti prijatelji, sosedje ali posebni oboroženi oddelki.

Pripombe:

1. Prebivalci mesta se morajo dejanjem in sklepom Kolegija skrajne odločnosti popolnoma in v vsem podvreči. Na vsa vprašanja je treba brez pridržka resnično odgovoriti. O vsakem nepotrebnim spoznanem človeku se bo sestavil zapisnik glede njegovega značaja.

2. Zgornja uredba se bo z neupogljivo silo izvajala. So druga ki ovira prezidavo živ-

ljenja na temelju pravičnosti in sreče, se mora brezobzirno odstraniti. Uredba velja brez izjeme za vse meščane, može, žene, za bogate in revne.

3. V teku ugotavljanja pravice do življenja je vsem brez izjeme zabranjeno zapustiti mesto.

2. Prvi vali razburjenja

«Ali ste čitali?»

«Ali ste čitali?!»

«Ali ste čitali?! Ali ste čitali?!»

«Ali ste čitali?! Ali ste slišali?!»

Od vsepovsod so se začele zgrinjati množice ljudstva. Zastal je promet. Ljudje so se od nenadne slabosti na slanjali na zidove. Mnogi so jokali. Nekateri so se onesveščali.

«Ali ste čitali?»

«Grozno! Strašno! Nezaslišano!»

«Toda saj smo Kolegij skrajne odločnosti sami volili; sami smo mu dali vsa polnomočja!»

«Da, to je res.»

«Kriva je naša strašna lahkomišelnost.»

«Res je, sami smo krivi. Ali hoteli smo vendar izboljšati življenje. Kdo bi si mislil, da bo Kolegij rešil vprašanje tako strahovito preprosto?!»

«Pri teh ljudeh, ki sede v Kolegijul Pri teh ljudeh!»

«Odkod veste? Mari je lista že objavljena?»

«Neki znanec mi je povedal! Ak je bil izvoljen za predsednika!»

«Kaj pravite! Ak? Kakšna sreča!»

«Kaj pa da! Nam se ni treba vznemirjati! Zares bodo pokončali samo sodrgol! Nikomur izmed nas se ne bo storilo nič zalega!»

«Povejte, dragi prijatelj, kaj prav za prav mislite, ali bodo mene pustili živeti? Vse svoje premoženje sem dal

revežem. Dolgo je že temu. Imam pis-
mene dokaze.»

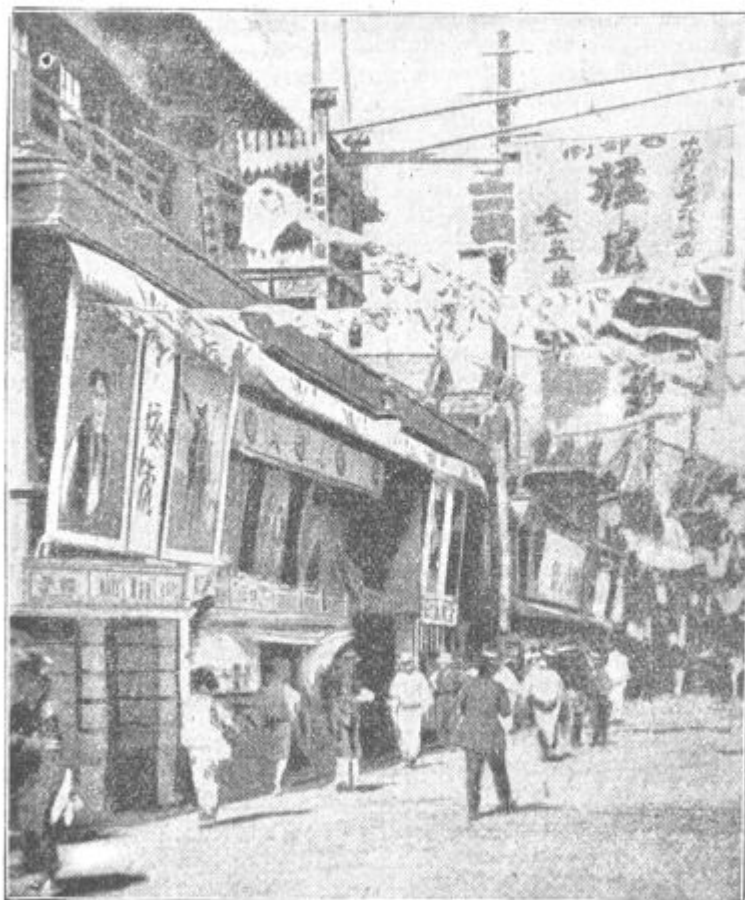
«Ne vem. Vse zavisi od stališča in
cilja Kolegija skrajne odločnosti.»

«Dovolite, da vam povem, cenjeni
someščani, če je kdo koristen samo
za svojce, tedaj to še ne opravičuje
njegovega obstoja!»

«V čem torej obstoji vrednost po-
sameznega človeka?»

3. Beg

Množice so bežale po cestah. Rde-
čelasi mladeniči so drveli z brezmej-
nim strahom v obrazu. Krotki nastav-
ljenci iz uradov in trgovin. Ženini v
belih, zlikanih srajcah. Člani pevskih
društev. Družine... Pripovedovalci
anekdot. Igralci biljarda. Večerni obi-
skovalci kinematografov. Klateži, ne-
pridigaravi, visoki lenuhi z belimi čeli

ULICA V TOKIJU, GLAVNEM MESTU JAPONSKE.

«V čem? Tega ne vem.»

«Vi torej ne veste! Kaj pa nam pre-
davate, če ne veste?»

«Meščani! Meščani! Glejte vendar!
Glejte! Kako drve ljudje! Kakšna
zmešnjava. Kakšna panika!»

«O moje srce! Moje srce! O Bog!
Rešite se! Rešite se!»

«Stoj! Stojte!»

in kuštravimi kodri. Obiskovalci jav-
nih hiš, hripava grla. Šaljivci, lopovi,
fantasti, zaljubljeni kolesarji. Široko-
pleči sportniki, brbljavci, goljufi, dol-
golasi hinavci, ničvredni melanholiki,
dobrodušni požeruhi, prebrisani sle-
parji.

Drvele so debele, požrešne, lene žen-
ske. Tanke hmeljne palice, prevzetno,
dolgočasno, moško drzno. Zakonske

žene butcev in modrijanov, klepetave napihnenke, zakonolomnice, umazane nevoščljivke in skopuške, — sedaj vse s strahom v obrazu. Ošabne gosi, srčkane kokoške, ki si iz dolgočasnja barvajo lase, ničemurne vlačuge, zapuščenice, brez pomoči, proseče, prosjaško, ki so v strahu izgubile varujočo lepoto oblik.

Drveli so koščeni starci, trebušneži, krivonogi, veliki, lepi, negodniki. Hišni upravitelji, lastniki zastavljalic, trgovci z mešanim blagom, dobrohotni posestniki javnih hiš, sivolasi plešasti lakaji, ugledni družinski očetje.

Vsi so drveli v gosti, naprej stremeči, trdi maši. Stoti pótnege sukna so ovijali njihova telesa in ude. Iz ust jim je uhajala gosta para. Kletve in tožbe so oglušujoče odmevale preko onemelih, zapuščenih hiš.

Mnogi so drveli s svojim imetjem. Z nakrempljenimi prsti so vlekli blazine, košare, omare. Segali so po draguljih, otrocih, denarju, kričali, se vrtili, vili roke, drveli naprej.

Toda prisilili so jih, da so se vrnili. Ljudje, njim enaki, so streljali nanje; zahrumeli so proti njim, bili s palica mi, pestmi, grizli, zaganjali grozovite krike, in množice so zavalovale nazaj, zapustivši mrtve in ranjene.

Zvečer je dobilo mesto zopet svoje običajno lice. Ljudje so trepetaje sedeli v stanovanjih ali so se zarili v postelje. V tesnih, vročih črepinjah so v kratkih šiljastih plamenih utripale brezupne nadeje.

4. Obravnava je bila preprosta

«Kako se pišete?»

«Bos.»

«Stari?»

«Devet in trideset.»

«Poklic?»

«Polnim stročnice za cigarete.»

«Govorite resnico!»

«Govorim resnico. Štirinajst let delam pošteno in preživljam svojo družino.»

«Kje je vaša družina?»

«Tu. To je moja žena. In to je moj sin.»

«Zdravnik, preiščite družino Bos.»

«Da.»

«Nu?»

«Meščan Bos je slabokrven. Splošno zdravstveno stanje srednje. Žena trpi za glavobolom in revmatizmom. Mali je zdrav.»

«Dobro. Opravili ste zdravnik. Meščan Bos, s kakšnimi rečmi se zabavate, kaj ljubite?»

«Ljubim ljudi in življenje sploh.»

«Natančneje, meščan Bos, nimamo časa.»

«Jaz ljubim... da, kaj vendar ljubim... jaz ljubim svojega sina... rad tlačim stročnice... natlačim jih pet sto komadov na uro... In zelo še ljubim... življenje ljubim...»

«Pomirite se, meščan Bos, nehajte jokati. Kaj poreče k temu psiholog?»

«Lari fari, tovariš. Izmeček! Zanimna eksistenca! Temperament pol flegmatičen, pol sangviničen, aktivnost slaba. Zadnji razred. Pasivnost 75 odstotkov. Pri ženi Bos še večja. Mali je tepec, ali mogoče... Koliko je star vaš sin, meščan Bos, nehajte že enkrat jokati!»

«Trinajst let.»

«Pomirite se, vaš sin ostane še živ, pet let čloda. Vi pa... sicer pa to ni moja stvar. Odločite, tovariš!»

«V imenu Kolegija skrajne odločnosti: V smotru, da se življenje očisti nepotrebne sodrge, ničemurnih eksistenc, vam zapovedujem, meščan Bos, in vaši ženi, da se v teku štiri in dvajsetih ur ločita od življenja. Mir! Ne vpijte! Sanitejec, dajte ženi kaj pomirjevalnega! Pokličite stražo!»

5. Zapisniki sive omare

Siva omara je stala na hodniku s sopleja glavne uprave Kolegija skrajne odločnosti. Imela je običajen, soliden, zamišljeno domišljav izraz vseh omar. Niti v višino niti v širino ni merila tri vatle, vendar je bila grobnica nekaj deset tisočev življenj. Na nji sta bila dva ponosna napisa:

Seznamek nepotrebni.

Zapisniki o značajih.

V seznamku so bili različni oddelki: «Dovzeten, toda nezmožen razlikovanja.»

«Majhni zaplečniki.»

«Pasivni.»

«Brez centrov.»

In tako dalje.

Značilnosti so bile kratke in objektivne. Tu in tam so se čitali ironični izrazi, poleg njih pa je sigurno stala z rdečim svinčnikom napisana opazka, ki jo je bil pripisal Ak, predsednik Kolegija, da nepotrebni ne smejo zasmehovati.

Nekoliko zapisnikov:

Nepotrebni št. 14.623.

Čebrar. Razred povprečen. Nikakega veselja do poklica. Misli uprte vedno v smer najmanjšega odpora. Telesno zdrav. Duševna boleha za najprimitivnejšo boleznijo: strah pred življenjem. Strah pred svobodo. Ob praznikih in v prostih urah se opija z alkoholom. Za časa revolucije se je energično povzdignil: nosil je rdeče trakove, kupoval krompir in vse, kar je iz strahu pred lakoto mogel dobiti. Baha se, da je proletarskega rodu. Aktivno pri revoluciji ni sodeloval: bal se je. Ljubi smetano. Tepe svoje otroke. Življenski tempo: enakomerno brezupen. V štiri in dvajsetih urah.

Nepotrebni št. 15.201.

Zna osem jezikov. Govori jih tako, da se človeka pri vsakem loti zdeha nje. Ljubi mehanizme srajčnih gumbov in vžigalnikov in je silno samozavesten. Samozavest črpa iz svojega jezikovnega znanja. Zahteva spoštovanje. Brblja. Nasproti pravemu življenju je malomaren kot vol. Boji se besračev. V občevarstvu je iz strahopetstva osladno postrežljiv. Rad ubija muhe in druge žuželke. Redko občuti kdaj veselje. V štiri in dvajsetih urah.

Nepotrebna št. 4356.

Kadar se dolgočasi, vpije nad služničadjo. Naskrivaj je z mleka smetano in z juhe mast. Čita plehke romane. Ves dan se valja po divanu. Najvišji sen: obleka z rumenimi rokavi, na kraji jih zvončasti. Je neskončno muhasta in joka. Ponoči se prebujata in ji morajo prižigati samovar. V štiri in dvajsetih urah.

6. Pri delu

Okrog Aka in Kolegija se je zbrala truma uradnih strokovnjakov. Zdravniki, psihologi, pisatelji. Vsi so delali neznansko hitro. Bili so časi, ko je nekaj strokovnjakov spravilo v eni uri dobrih sto ljudi na drugi svet. V sivi omari so se kopičili tisoči protokolov, v katerih je jedrnatost tekmovala z domišljavostjo avtorjev.

V poslopju glavne uprave je teklo delo od jutra do večera s polno paro. Prihajali in odhajali so okrožni odbori, prihajali in odhajali so oddelki za izvrševanje obsodb. Pri mizah je sedelo, kakor v uredništvu kakega velikega lista, mnogo ljudi, ki so pisali s hi-

trimi, trdimi, prsti, ki se niso nič ustavljali.

Ak je gledal iz svojih ozkih, močnih, neprodirnih oči na vse in je mislil samo njemu razumljivo misel, od katere se je krivil njegov križ, sivela bolj in bolj njegova vihrajoča, uporna črepinja.

Med njim in temi uradniki je nekaj rastlo, stalo kakor stena med njegovo napeto, nikoli mirujočo mislijo in slepimi, nepremišljenimi prsti izvrševalcev.

7. Akov dvom

Nekega dne so v glavno upravo prišli člani Kolegija skrajne odločnosti, da bi podali svoje dnevno poročilo.

Ak ni sedel na svojem običajnem prostoru. Iskali so ga in ga niso našli. Pošiljali so sle, telefonirali so na vse vetrove, pa ga niso mogli najti.

Šele čez dve uri so ga slučajno odkrili v sivi omari.

Ak je sedel na papirnatih grobovih usmrčenih ljudi in je premišljeval z vso za njega nenavadno napetostjo.

«Kaj delate tu?» so ga vprašali.

«Kakor vidite, mislim» je trudoma odgovoril.

«Čemu pa v omari?»

«To je najpripravnije mesto. Mislim na ljudi, misliti na ljudi produktivno pa se da samo tedaj, če sedi človek na listinah njihovega uničenja.»

Nekdo se je bedasto in suho zasmel.

«Vi, ne smejte se,» je svaril Ak in je mahal z zapisnikom, «ne smejte se! Zdi se, da preživlja Kolegij skrajne odločnosti krizo. Študij uničenih ljudi me je privedel na iskanje novih poti do napredka. Naučili ste se, dokazati kratko in strupeno temu ali onemu človeku njegovo nepotrebno. Celo največji tepci med vami lahko dokažejo to v kratkih stavkih. Ali jaz sedim in premišlujem, ali je naša pot bila prava?»

Ak se je zopet zatopil, nato pa je trpko vzdihnil:

«Kje je izhod? Dokler mislimo na žive ljudi, pridemo do zaključka, da jih je treba tri četrtine pokončati, če pa mislimo na usmrčene, ne vemo ali ne bi bilo boljše, če bi jih pustili živeti? Zame je tu vprašanje človeštva zašlo v slepo ulico.»

Ak je poln grenkih, morečih skrbi molčal in se je zakopal v goro smrtnih

protokolov. Čital je in se je krčevito prerival skozi njihovo zajedajočo se besedno revščino.

Člani Kolegija so odšli. Nihče ni odgovoril. Prvič zato ker ne bi bilo koristno, če bi odgovarjali Aku. Drugič, ker se mu niso drznili odgovoriti. Ali vsi so čutili, da dozoreva nova odločitev in skoro vsi so bili nezadovoljni. Stvar je bila tako lepo v teku, je bila jasna in sigurna, zdaj pa prihaja brez dvoma nekaj drugega. Kaj?

8. Kriza

Ak je izginil. Iskali so ga in ga niso našli. Nekdo je rekel, da sedi za mestom na nekem drevesu in joka. Potem so rekli, da se Ak plazi po vseh štirih na svojem vrtu in je prst.

Delavnost Kolegija skrajne odločnosti je popustila. Odkar je izginil Ak, ni nekaj bilo prav pri delu. Prebivalci so pritrdili na svoja vrata zapahe in preizkuševalnih komisij enostavno niso pustili v hiše. V nekaterih okrajih so odgovarjali članom Kolegija na vprašanja po upravičenosti na življenje s smehom; bili so celo primeri, ko so nepotrebni ljudje prijeli člane Kolegija skrajne odločnosti in jih jeli same izpraševati po upravičenosti do življenja. V zasmeh so pisali zapisnike, ki so se komaj razlikovali od tistih, ki so bili shranjeni v sivi omari.

V mestu se je pričel nered. Ne potrebni, ničvredni ljudje, ki jih še niso pokončali, so bili tako predrzni, da so se javno začeli kazati po cestah, da so drug drugega obiskovali, se zabavali, udajali se različnemu veselju in sklepali zakone.

Po cestah so se pozdravljali:

«Ali se vam ne zdi, meščan, da je življenje postalo zopet bolj prijetno? Manj sodrge je.»

«Sramujte se, meščan! Vi mislite, da so izginili iz življenja tisti, ki niso imeli nanj nobenih pravic? O, če bi vedeli!»

«To ne pomeni čisto nič! Zmote so neizogibne. Toda povejte, ali veste kje je Ak?»

«Ne vem.»

«Ak sedi za mestom na drevesu in joka.»

«Ak se plazi po vseh štirih in žre prst.»

«Naj joka.»

«Naj žre prst.»

«Prezgodaj se veselite, meščani! Pre-

zgodaj. Ak se bo drevi vrnil in Kolegij skrajne odločnosti začne zopet svoje delo.»

«Odkod veste?»

«Vem. Preveč sodrge je še ostalo. Še se mora pometati, pometati, pometati!»

«Meščani! Meščani! Glejte vendar! Glejte!»

«Nove lepake lepijo!»

«Meščani! Kakšno veselje! Kakšna sreča!»

«Čitajte!»

«Čitajte! Čitajte! Čitajte!»

9. Lepaki

Skozi ceste so tekli sopihajoči ljudje z lonci polnimi kleja. Ogromni kupi lepakov rožnate barve so pri odvijanju dajali od sebe vesel prasket in so se lepili bleščeče na zidove hiš. Njihova vsebina je bila razumljiva, jasna in preprosta:

Vsem brez izjeme!

Od trenutka objave te odredbe, je vsem prebivalcem mesta dovoljeno živeti. Živite, množite se, napolnite zemljo! Kolegij skrajne odločnosti je svoje stroge dolžnosti odložil in se preimenoval v Kolegij skrajnega rahločutja.

Kolegij skrajnega rahločutja tvorijo posebni tročlanski odbori, katerih dolžnost je, da dnevno obiskujejo prebivalce v njihovih stanovanjih. Le-ti morajo prebivalcem čestitati, da živijo in zabeležiti v posebnih «zapisnikih veselj» svoja opazovanja. Dalje imajo člani odborov pravico, izpraševati meščane, kako se jim godi. Zapisniki veselj bodo shranjeni prihajajočim rodom v omari rožnate barve.

10. Življenje postaja vsakdanje

Odpirala so se vrata, okna, balkoni. Odmevali so človeški glasovi, smeh, petje, godba. Debele, nezmožne gospodične so igrale klavir. Tudi na goslih. Svirali so na klarinetih in flavtah. Možje so zvečer slekli svoje suknjice, sedli na balkone, razširili noge in rigali od zadovoljstva. Mestni promet je dobil silen pritok. V kočijah in avtomobilih so se gnetli mladi ljudje s svojimi nevestami. Nihče se več ni bal iti na cesto. V slaščičarnah in sadjarnah so kolači in sadje kar izginjali. Trgovinam z drobnim blagom so zmanjka-

la zrcala. Ljudje niso mogli nakupiti dovolj zrcal in se nagledati v njih.

Občutek lastne vrednosti in samoljubja se je na moč ojačil. Ravsanje je bilo na dnevnem redu. V takih primerih se je stvorila mimo običajnega načina govora še ta-le oblika:

«Vi ste najbrže pomotoma ostali živ. Vidi se, da je Kolegij skrajne odločnosti delal silno malomarno!»

«Celo skrajno malomarno, če so tu še taki ljudje kot ste vi!»

Članj Kolegija skrajnega rahločutja so vestno obiskovali hiše in izpraševali stanovalce, če se dobro počutijo.

Mnogi so odgovorili, da jim gre prav dobro, in so celo dopustili, da so se prepričali.

«Vidite,» so rekli in si zadovoljno trli roke, «včeraj sem se stehal; osem funtov sem pridobil, hvala Bogu.»

Drugi so tožili o neprilikah in se pri toževali nad Kolegijem skrajne odločnosti zaradi njegovega malomarnega, površnega dela.

«Veste, včeraj sem se vozil s cestno železnico. Predstavite si, vse zasedeno... Tako gospodarstvo... Z ženo sem moral stati. Ostalo je še preveč nepotrebnih ljudi. Ob pravem času bi jih bilo treba pomestil...»

Drugi so se razburjali:

«Prosim, zapišite, da se mi ni ne preteklo sredo, niti v četrtek čestitalo k dejstvu mojega obstoja. To je nesramnost!... Mar naj pridem jaz vam čestitat!...»

11. Konec

V Akovi pisarni je teklo delo s polno paro, kakor poprej. Omara rožnate barve se je polnila z zapisniki veselja. Natančno in skrbno so bila tu zabeležena rojstva, poroke, krsti, obedi, večerje, ljubezenske zgodbe, pustolovščine. Mnogi zapisniki so bili kakor novele ali romani. Prebivalci so prosili Kolegij skrajnega rahločutja, da naj bi jih izdal v knjižni obliki. Nič niso rajše čitali, kakor te knjige.

Ak je molčal.

Samo njegov križ se je še bolj skrivil in lasje so postali še bolj beli.

Včasih je šel v omaro rožnate barve in sedel v nji, kakor je sedel prej v sivi omari.

Nekega dne je Ak skočil iz rožnate omare in je kričal:

«Treba je ubijati! Ubijati! Ubijati! Ubijati!»

Ali ko je videl bele, po papirju hitro drseče prste svojih uradnikov, ki so sedaj prav tako popisavali žive prebivalce, kakor poprej mrtve — tedaj je mahnil z roko, stekel iz pisarne in izginil.

Izginil za vedno.

Mnogo legend je bilo o tem izginotju, vse polno govoric se je širilo, toda Aka niso našli.

Ljudje, ki jih je v tem mestu toliko, in katere je Ak najprej ubijal in jim potem prizanesel in ki jih je hotel nato zopet ubijati; ti ljudje, med katerimi so pravi in dobri pa tudi mnogo sodrge, žive do današnjega dne tako, kakor da nikoli ne bi bilo kakšnega Aka in ne bi nikoli nihče zastavil velikega vprašanja o pravici do življenja.

Poslovenil R. K.

Bis Dejastno Krdelo

8. Žareča lava se vali...

Strojniki Pleskovič je bil odšel iz «Delavskega intelektualnega kluba» sam in razburjen. Besede, samo besede — je mislil. — Komunisti imajo pred seboj jasen smoter: skaljeno vodo še bolj skaliti, plameneči ogenj še bolj razpihati. Iz zmede naj nastane nov red, komunistična družba... Dobro! — si je rekel Pleskovič skoraj šepetaje, ne da bi se bil zavedal, kako se je tudi vanj, še pred uro mirnega in prevdarnega, zagrizla splošna razburjenost. — Dobro, ali pa je lahko Rusija l. 1917, pravilna nalika amerikanizirani, tehnično silno razviti Evropi l. 1940? Tam je kaos zrasel iz primitivnih razmer, iz tal, ki so se stoletja napajala s krvjo, potom in solzami zatiranih družabnih slojev. Tu pa se družba sama, avtomatično razvija k boljšim oblikam. Življenje se ureja po znanstvenih načrtih, proletarijat se čedalje bolj bliža tipu ameriškega delavca — meščana. Čemu je treba v trenutku, ko preti temu procesu težka ovira, usodna preizkušnja, razdejati vse, kar se je bilo ustvarilo dosihmal?! Kje je jamstvo, da bo iz te do skrajnosti povečane zmede zrastle kaj boljšega? In ali gre res le za besede, za učene teorije, ali pa gre za ljudi, za njihov blagor?

V ušesih so mu brneli izzivalni medklici tovarišev med njegovim govorom: «Buržuji! Izdajaleci!» Natanko se spominja slednje svoje besede. Govoril je jedrnat, kratko, jasno. Pri nas so na krmilu delavski in srednji sloji z inteligenco, — je izvajal —, v sovražnih državah pa gospoduje izrazit velekapital, ki skuša zavarovati privilegije starih, družabno že izživetih socialnih plasti. Ta diktatorski velekapital nas na ada z izrazitimi, gospodarsko utemeljenimi imperijalističnimi nameni. Gre mu za naše premo-

govnike, za naše rudnike, za naša žitna polja. Za nas je trenutno samo to vprašanje: Ali postavimo nasproti zadosten odpor ali ne?! Ne gre za učene teorije, marveč za čisto navaden, tako rekoč fizikalni odpor. Zato je treba v tem trenutku posuniti v ozadje vsa postranska vprašanja, ki so bolj ali manj teoretična in braniti golo življenje, samo ekzistenco samostojne politične edince, kakor je država, ki jo sami tvorimo in počasi oblikujemo po svoje. «Buržujski nazori!» so posmehljivo vpili komunisti. Na prejšnjih sestankih dokaj mirna atmosfera je bila zdaj vsa nasičena in razvnet; ljudje so bili nervozni in so z kričečimi besedami in širokimi gestami očitovali svojo nervozo. — Nazori niso buržujski, temveč so pametni ali nespametni, resnični ali zmotni, pravični ali krivični, — se je branil. Vsem preti smrt. Ali naj nji na ljubo povečujemo nered? Mari nimajo v boju z močnimi sovražniki, ki ne razločujejo naših buržujev od proletarcev, nič skupnega? Niti skrbi za skupen obstoj? Je li to socialno?

Njegove besede so bile bob ob steno. Ozračje ni bilo primerno za pametno razglabljanje. Sam je polagoma spoznal, da je v tej težnji po večjem neredu, po stavkah in revolucijemskem uporu samo beg od resničnosti, ki je vsakomur vzbujala podzvestno grozo. Brez dvoma je to, kar se dogaja, kar se bliža in kar utegne nastopiti, dovolj nečloveško, blazno in grozovito. Človekov nagon za življenjem se upira, čustva zahtevajo odpora, strasti se bude in kalijo jasno misel. Toda razum se ne bi smel dati ponižati. Sam bi bil moral ohraniti vajeti preplasnih čustev...

Pleskovičev naglo delujoči um je po bliskovito postavil pred oči prizor pred županijsko palačo. Množica! Posameznik se izgublja v množici, ki ji dá svo-

jo dušo, svoje bistvo. Ž njo misli, z njo čustvuje.

— Zakaj neki se jaz toliko upiram zlitju z množico? — mu je šinilo v misli. — In vendar sem z dušo in srcem za njo, za množico, Buržuj? Abo ten nesmisel. Glej jih, tam-le so buržuji!...

Ulica je že zopet nudila drugo sliko.

Po križiščih so se pojavili novi svetlobni napisi. «Nemobilizirani prebivalci brez plinskih mask naj takoj zapuste mesto! Navodila v lokalnih stražnicah.» — «Mobiliziranci, zberite se ob polnoči v lokalih, ki so dočleneni v mobilizacijskem razglasu!» — «Vojaštvo je mesto zaprlo, Nemobilizirani odhajajoči, ne pozabite izkaznic. Vmes so bili tudi drugi napisi, ki so jih priredili po ameriškem vzorcu in ki so imeli ljudem vlivati pogum in dobro voljo. «Nismo strahopetci, da bi se bal!» — «V nekaj dneh bomo v Rimu!» «Dobra volja pomaga k zmagilu» Odloki urada za mestno zaščito so se po radiu, ki je bil v slednji hiši, raznesli po vsem mestu. Mesto je znova vzvalo. Dogajali so se nešteti dramatični prizori. Mnoge žene z otroci so se morale na hitro roko pripraviti k odhodu. Druge se niso dale prepričati o možnosti nenadnega, fantastičnega preobrata in so trdovratno vztrajale. Življenje je na mah dobilo drugo lice, vse stvari so poprijele vrtočavo gibljivost, čas in prostor sta se napolnila z elektriciteto, ki je dajala druge dimenzije in novo brzino, odnosaji med ljudmi so se po bliskovo izpreminjali. Mnogim se je videlo, da je vse le težka sanja in da se morajo vsak trenutek prebuditi in se nasmešljati, češ, saj ni nič res!

Toda bila je kruta resnica. Plesko vič je srečaval tovarne avtomobile, ki so bili napolnjeni s kovčki in skrinjami.

— Glej jih, buržuje, — si je mislil, — dobro so se pripravili. Nekateri ljudje imajo izboren nos. Selijo se. Bogate rodline se bodo zatekle v svoje vile na kmetih. Tako jim ne bo treba poginiti od toli banalnih in poniževalnih sovražnikov kot so plini. Njih možje pa bodo v mestu s plinskimi maskami na obrazu navijali cene, če se jim bo zdelo dovolj varno...

Spomnil se je Milice. — Glej, skoraj bi jo bil pozabil. Kaj je ž njo? Videlo se je, kakor da bi ležala cela večnost med večernim sestankom in to uro. In če bi se bila zdaj po na-

ključju srečala, ali se ne bi pogledala kakor prijatelja, ki se nista že dolgo videla in sta se nekam odtujila? Ni časa ne za spanje in ne za ljubezen. Kako groteskna bi bila v tem trenutku zaljubljena dvojica, ki bi se na ulici pomenkovala o rožah in o poljubih! Kako malenkostno, nedostojno trenutka je vse vsakdanje človeško, vsa tista ničeva skrb za pogrnjeno mizo, za mehko posteljo! Vzlic temu, da se je nenehoma bližala ura, ko bo moral prevzeti delo, ki mu je bilo že vnaprej dodeljeno za slučaj mobilizacije, in kljub utrujenosti, ki mu je potuhnjeno gomazela po nogah in životu, je hodil dokaj počasnih korakov in si je opajal razgreto glavo z naglimi, ne prestanto se menjavajočimi slikami. Bil je to film, čuden film bizarno nastrojenega režiserja. Videl je vse mesto v strašnem razkroju: to, kar je bilo že

M. GRUŻEWSKI, ZEMLJA
(podzavestno delo)
(K članku «Podzavestni umetnik»
str. 464.)

pred uro trdno in čvrsto, se zdaj mase, drobi, podira, leze narazen. Vse vrednote izgubljajo ceno in se regisirajo na novo; to, kar je bilo pred urami brezpomembno, utegne zdaj prekositi ceno zlatá. Groza hodi po človeških srcih, izbuljene oči ne vidi jo ob najsvetlejši luči žarnic nič drugega kot strašno praznoto naslednjega trenutka in grozotno negotovost nadaljnjih. Nekateri že beže in ostavljajo svoje domove, kakor da bi zapuščali ta planet; kdo ve, kaj bo jutri in kakšen smoter jim postavi pred oči pošast, ki ima toliko imen in ki je prav za prav nihče ne pozna — vladarica tistih, ki ukazujejo in onih, ki izvršujejo. Drugi se obotavljajo, premišljujejo, zaman se trudeč, «da bi našli v nervozni napetosti trenutka eno samo rešilno misel, ki bi bila drugačna od vsiljene. Zopet drugi strmetopo v to, kar mora priti, zavedajoč se, da ne morejo uteči usodi. In drugi — njegovi prijatelji, somišljeniki, nemara sanjarijo v boljšem svetu, ki se bo čudežno rodil iz nereda, iz razvalin, iz neizkonanih grobov, s trupel, iz ječ, z barikad, iz krvi in solz. In kdo ve kakšne parole se širijo po prstličnih hišah, po delavskih kolonijah, po predmestnih ulicah, medtem ko po ulicah odmevajo koraki patrolj in dočim na križiščih žare rdeči transparentni napisi: «Nismo strahopetci...»

Javni lokali so bili že zdavnaj zaprti. V izložbah, ki so še zvečer bleščale od luči in se smehljale v iznajdljivih reklamah, so ugasnili žarnice in spustili železne rulete. Tako so bulj-

varji dobili bolj mrk značaj in življenje, ki je nesigurno in razbito, nenehoma menjavačo svoje podobe, plulo med zidovjem, stremečim v aprilsko temo z nešteti razžarjenimi očmi, je teklo vzdržema in sunkoma in v vsem se je čutila nastopajoča bolestnost nenormalnega stanja.

Pleskovič je stopil za trenutek v radio-hall in je ujel najnovejšo vest, ki ga je globoko presunila, čeprav je bil v mislih že pripravljen na njo. Več ko tri četrtine Evrope je že v vojnem stanju. Peklenske sile so razmotale ta klopčič!... To niso človeška dejanja, — je mislil — ne, eksplozivne prvin-ske sile so si nadele človeško podobo. Grozovito naglo teče žareča lava po svetu. Kam? Kje so njene meje, kje so sile, da se ji upro? Železo se razbeli od nje, jeklo ji ne more kljubovati, kamenje se krha in vse vode je ne pogase. Kako naj se ji upro ljudje? Je-li vojna res delo same prirode in so-li ljudje zgolj orodje njenih elementov? In razum in vest in napredek? Ali so to prazne besede, megla, ki se v hipu razblini pred vsako sapo prirodnih življev?

Pleskovič ni maral poslušati nadaljnjih vesti. Kaj mu je bilo do vsega?...

Napočila je resnobna ura, ko je treba zatajiti samega sebe in izginiti v dolžnostih. Samo za nekaj časa ali le trenutno?

Ni si niti odgovoril na to.

Ob ropotu letal v zraku in trušču pouličnega prometa je krenil na stanovanje, da se preobleče in da si pripravi plinsko maso. (Dalje prihodnjič.)

Današnji številki je priložena reprodukcija fotografije J. Ravnika «Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru». To cerkev, ki leži ob romantičnem jezeru, stoji med najznamenitejše gotiske cerkve na slovenskih tleh. Odlikuje se tako po svoji arhitekturi kakor po freskah in kipih. — V eni prihodnjih številčk bomo priobčili tudi posnetek njene notranjosti.

«ŽIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrtletno 15 Din, mesečno na 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobnih prodajih samo 2.— Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrtletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke, ČESKOSLOVAŠKA mesečno 4 krone, AVSTRIJA mesečno 63 grošev, AMERIKA in ostalo tnozemstvo 1 in pol dolaria na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Rihnikar. — Za «Narodno tiskarno d. d.» kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.